

PM om skolsituationen
under covid-19

Undervisning på distans på språkintröduktion

lakttagelser baserade på intervjuer med rektorer, skolpersonal och elever på 16 gymnasieskolor under covid-19-pandemin

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Resultaten i korthet.....	4
Inledning	11
Skolinspektionens distansinspektioner	11
Språkintröduktion	12
Undervisning på distans på språkintröduktion under vårterminen 2021	13
Urval och underlag	14
Distansinspektionens resultat	16
Utmanande förutsättningar vid undervisning på distans	16
Språkutveckling i svenska - en utmaning vid undervisningen på distans	31
Vägledande och hälsofrämjande arbete - viktigt för elevernas motivation och mående vid undervisning på distans.....	38
Avslutande diskussion	52
Fortsatta utmaningar för eleverna vid undervisning på distans - återgång till mer närundervisning har förbättrat mående och lärande	52
Elevernas muntliga språkutveckling och möjlighet till interaktion har försämrats vid undervisning på distans	53
Skolan är så mycket mer än bara undervisning	54
Skolinspektionen vill betona vikten av att	55
Bilaga	57
Om urval och genomförande	57

Sammanfattning

Skolinspektionen har under vårterminen 2021 (vecka 18 till och med vecka 22) genomfört en distansinspektion av fjärr-/distansundervisningen på språkinträdning på gymnasiet. Merparten av elever på språkinträdning gavs under vårterminen 2021 undervisning på plats i skolans lokaler. I denna distansinspektion har Skolinspektionen emellertid särskilt granskat situationen för de elever på språkinträdning på 16 gymnasieskolor som på grund av olika lokala förutsättningar ändå behövt ha undervisning på distans. Detta för att fånga upp de konsekvenser som undervisningen på distans har medfört för denna elevgrupp.

Språkinträdning är ett introduktionsprogram på gymnasiet för nyanlända elever, det vill säga elever som har gått högst fyra år i svensk skola, som har ett annat modersmål än svenska och som ännu inte uppnått godkänt betyg i svenska som andraspråk. Utbildningen har sitt fokus på det svenska språket för att eleven ska kunna gå vidare till något annat program på gymnasieskolan, eller till annan utbildning. Denna distansinspektion är en fördjupning av tidigare framkomna utmaningar kopplade till undervisningen på distans på språkinträdningens program på gymnasieskolan och möjligheten att ge eleverna goda förutsättningar att tillgodogöra sig fjärr-/distansundervisningen.

Skolorna som har ingått i distansinspektionen hade under vårterminen 2021, i olika omfattning, undervisning på distans för elever på språkinträdning. Inom ramen för inspektionen har skolornas rektorer vid sidan av ett urval lärare, personal från elevhälsan, studie- och yrkesvägledare samt elever på språkinträdning intervjuats. Därtill har samtliga intervjuade givits möjlighet att enskilt besvara ett antal enkätfrågor. Urvalet i distansinspektionen är inte slumpmässigt och resultaten ger inte en nationell bild av förhållandena kring undervisning på distans på språkinträdning. Resultaten kan ändå utgöra ett viktigt underlag och belysa såväl utmaningar som framgångsrika arbetssätt i en situation där undervisningen delvis bedrivs som fjärr-/distansundervisning.

Det är viktigt att betona att genomförandet av Skolinspektionens distansinspektioner med anledning av covid-19-pandemin skiljer sig från myndighetens ordinarie inspektionsverksamhet. Dessa distansinspektioner har formen av framåtsyftande granskning som, genom att skapa inblick i skolornas arbete under covid-19-pandemin, ger underlag för att uppmärksamma viktiga frågor. Iakttagelserna bygger på respondenternas egna beskrivningar och bedömningar av hur arbetet har fungerat. Utifrån dem uppmärksammar Skolinspektionen vad som kan utvecklas ytterligare för att höja kvaliteten i utbildningen, men betonar också vikten av att ta till vara de erfarenheter som gjorts. Resultaten bekräftar flera av de iakttagelser som Skolinspektionen tidigare redovisat och ger också fördjupade bilder inom några områden.

Resultaten i korthet

Flexibilitet kring undervisningen på distans under 2021

Rektorer och skolornas personal vid de granskade skolorna, men också elever som haft undervisning under tidigare terminer, menar att de under vårterminen 2021 varit bättre förberedda för utmaningar i fjärr-/distansundervisningen mot bakgrund av erfarenheter från 2020. De tekniska förutsättningarna kring uppkoppling och program har prövats under det gångna året och uppges vara en mindre utmaning under 2021. Rektorerna anger att goda tekniska och organisatoriska förutsättningar för fjärr-/distansundervisningen har funnits helt och hållet eller till stor del under vårterminen 2021. Vid sidan av det menar lärare och elever att det tidvis ändå funnits tekniska utmaningar för fjärr-/distansundervisningen. De anger också att det finns skillnader mellan elevernas förutsättningar (till exempel gällande uppkoppling och datorvana) som påverkar hur väl undervisningen på distans fungerat. Lärare beskriver att till exempel elever som nyligen påbörjat sin litteracitetsutveckling (se bilaga för fördjupning kring begreppet) behövt mer stöd för att komma över tekniska utmaningar i undervisningen på distans.

Under 2020 var gymnasieskolorna tidvis nödgade att gå över till undervisning på distans. Under vårterminen 2021 har skolorna, i de fall beslut tagits om hel eller delvis undervisning på distans för språkinträdning, haft utrymme att bättre anpassa till gruppen eller till individen utifrån ett lärande- och välmåendeperspektiv. Skolorna har varit flexibla när det gäller att skifta mellan fjärr-/distansundervisning respektive närundervisning. Det finns elever som av olika anledningar haft svårare förutsättningar eller utmaningar i samband med undervisning på distans som har fått komma till skolan för närundervisning. Det kan till exempel handla om elever som har svag motivation eller låg närvaro. Det kan också handla om elever som har svårigheter med de tekniska förutsättningarna eller som har försvårande studiemiljö i hemmet.

Mot bakgrund av dessa erfarenheter finns det också exempel på att det vuxit fram praktiska lösningar för att planera och genomföra fjärr-/distansundervisning och kring hur stöd till elever kan fungera. Det kan till exempel handla om tydligare struktur och lektionsplanering, språkträning genom olika digitala kanaler mellan lärare och elev eller indelning i mindre grupper för att åstadkomma bättre förutsättningar för samtal och språkträning mellan elever. Det finns exempel där lärare berättar att lektionsplaneringar, uppgifter, inlämningar och återkopplingar samlas på ett tydligare sätt i olika slags digitala plattformar som används som stöd för undervisningen. Det finns också lärare som beskriver att det funnits möjlighet till tydligare struktur kring samtal med elever om deras progression, då de har kunnat ha enskilda digitala samtal med var och en. Samtidigt finns det också beskrivningar från några skolor där undervisningen på distans beskrivs vara mer inriktad på enskilt arbete med skriftliga uppgifter som delas ut i början av lektionerna och som eleverna sedan lämnar in till lärarna.

Omkring hälften av rektorerna och lärarna tror att en minskad andel av eleverna får godkända betyg

Omkring hälften av rektorerna och lärarna vid skolorna tror att en minskad andel av eleverna får godkända betyg för årskurs 9 vid fjärr-/distansundervisning. Flera rektorer berättar att de uppfattar att elevernas kunskapsutveckling har påverkats negativt av att undervisningen skett på distans. Det handlar om kunskaper i det svenska språket, framför allt inom de muntliga färdigheterna att använda det svenska språket. Nästan alla rektorer anger att eleverna helt och hållet kunnat läsa enligt sin individuella studieplan vid undervisning på distans. En tredjedel av lärarna svarar på motsvarande sätt. Lärarna har alltså en mindre positiv uppfattning om huruvida eleverna kunnat läsa helt och hållet enligt sin individuella studieplan. Nära hälften av rektorerna anger vidare att de flesta eleverna, men inte alla, fått sin garanterade undervisningstid under förutsättning att delar av undervisningen skett genom fjärr-/distansundervisning. Vid en skola i distansinspektionen uppger rektor och lärare att eleverna på skolan inte fått sin garanterade undervisningstid om 23 timmar per vecka när undervisningen var på distans. Distansinspektionen har inte omfattat någon fördjupad granskning av den garanterade undervisningstiden, det beskrivna resultatet grundas således på de intervjuades egna utsagor.

Elevers muntliga språkutveckling har försämrats

Av tillfrågade rektorer och lärare tror de flesta att elevernas språkutveckling överlag påverkas till det sämre av undervisning på distans. Många lärare berättar att elevernas muntliga språkutveckling (att tala svenska) har påverkats negativt av att undervisningen skett på distans, särskilt de elever som inte är så aktiva på lektionerna. Lärare beskriver bland annat att elever som har ett större behov av hjälp nog hade utvecklats mer om de hade haft närundervisning. Av tillfrågade elever på språkintröduktion anger de flesta att möjligheterna att öva sig att tala svenska är sämre när undervisningen är på distans. Många elever beskriver att språkutvecklingen påverkas negativt och de är överens om att det är lättare att lära sig tala svenska vid närundervisning. Lektionerna i fjärr-/distansundervisningen handlar oftare om att lyssna, läsa och skriva. Två tredjedelar av eleverna anger att möjligheterna till stöd och hjälp med att lära sig svenska blir sämre vid fjärr-/distansundervisning.

Över hälften av eleverna uppger att det har fungerat dåligt att ha undervisning på distans

Mer än hälften av rektorerna uppger att de upplevde att undervisningen på distans överlag fungerade ganska dåligt för elever med särskilt utmanande omständigheter. Lärarna svarar, i jämförelse med rektorerna, i högre grad att undervisningen fungerat mycket dåligt för elever med utmanande omständigheter.

Över hälften av de tillfrågade eleverna uppger att det har fungerat ganska dåligt eller mycket dåligt att ha undervisning på distans. Trots det så har eleverna på språkintröduktion i olika omfattning behövt ha undervisning på distans. För eleverna på språkintröduktion har de utmaningar som tidigare är kända vid undervisning på distans fått än mer långtgående konsekvenser. En tydlig bild är att många av eleverna betonar att de allra helst vill komma tillbaka till skolan och att närundervisningen fungerar bättre för dem och gör att de lär sig mer. Eleverna berättar dels att

de lär sig mer på lektionerna på plats i skolan än vid fjärr-/distansundervisningen och dels att när de är på skolan får de också fler tillfällen att öva sig att tala svenska. Eleverna har under vårterminen haft möjlighet att genomföra vissa moment i undervisningen vid närundervisningstillfällena. Det kan handla om moment som har varit svåra att genomföra under fjärr-/distansundervisningen, som till exempel praktiska moment i idrott och hälsa, bild, musik samt naturorienterande ämnen. Många elever säger att de föredrar närundervisning eftersom det är lättare att prata och fråga lärare och andra elever vid behov. Några elever uttrycker att det är lättare att vara i skolan eftersom de upplever att de då har större möjligheter att få uppgifter förklarade och förstå innehållet på ett tydligt sätt. Eleverna berättar att de upplever att det varit tråkigt och ensamt med undervisning på distans och att de har fått ökad motivation när de fått komma tillbaka till närundervisning.

Det finns också några elever som uppger att undervisningen på distans har fungerat bra. Då kan det handla om att de haft bättre möjligheter att fokusera, att kontakterna med läraren blivit tätare och att självförtroendet ökat under perioden av fjärr-/distansundervisning. Ett par rektorer beskriver också att fjärr-/distansundervisningen har haft positiva effekter för de elever som upplever skolmiljön som utmanande, som haft hög skolfrånvaro eller ohälsa.

Stor utmaning för lärarna att skapa bra förutsättningar för muntlig interaktion

Lärarna berättar att det är en stor utmaning att skapa förutsättningar för muntlig interaktion i undervisningen på distans. Lärare beskriver att en utmaning är att till exempel få till ett samtal där eleverna bygger vidare på varandras uttalanden vid fjärr-/distansundervisningen. På samma sätt som tidigare distansinspektioner visat så beskriver några lärare att eleverna blir tystare och inte heller ställer frågor i samma utsträckning som vid närundervisning. Det är en stor utmaning för skolan att aktivera och göra eleverna delaktiga vid undervisning på distans: drygt två tredjedelar av lärarna uppger att skolan bara lyckas till viss del och drygt en tredjedel av rektorerna svarar på motsvarande sätt. Mycket tid och energi läggs i undervisningen på att verkligen nå varje elev och på att hela tiden följa upp att alla elever är med och deltar.

Merparten av eleverna har tillgång till studiehandledning på modersmål

En majoritet av de intervjuade menar att elever i behov av studiehandledning på modersmål helt och hållet eller till stor del har tillgång till det vid undervisning på distans. Nästan alla tillfrågade elever anger att studiehandledningen på modersmål finns tillgänglig och fungerar mycket bra eller ganska bra vid fjärr-/distansundervisning. Flera lärare uppger att lärarna och studiehandledarna samverkar kring undervisningen på språkintröddning. Digitala lärplattformar där planering och material kan kommuniceras är ett bra stöd för studiehandledning på modersmål. Studiehandledning på modersmål på mindre vanligt förekommande språk för enstaka elever har dock varit en utmaning som funnits sedan tidigare och som bestått under perioden med fjärr-/distansundervisning i flera skolor. Det finns också exempel på ett par skolor i distansinspektionen där rektor, lärare och elever uppger att skolan inte tillhandahållit någon studiehandledning på modersmål under vårterminen.

Begränsat förebyggande och hälsofrämjande arbete trots att elevernas mående har försämrats

Drygt en tredjedel av rektorerna respektive hälften av personalen från elevhälsan uppger att de endast till viss del har en heltäckande bild av elevernas behov av förebyggande och hälsofrämjande insatser vid undervisning på distans. Detta försvårar för skolorna att vidta adekvata åtgärder. Mentorerna, lärarna och annan skolpersonal som har daglig kontakt och för samtal med eleverna har varit mycket viktiga för att få en uppfattning om elevernas mående och behov samt för att signalera till elevhälsan. Vid flertalet skolor beskrivs att en stor del av arbetet med att fånga upp elevers mående och behov har legat på mentorerna och lärarna under perioden med undervisning på distans.

Rektorerna, lärarna och personalen från elevhälsan beskriver en till stor del samstämmig bild av att de upplever att elevernas mående överlag påverkas till det sämre av fjärr-/distansundervisning. Drygt hälften av tillfrågade elever uppger att de mår sämre vid fjärr-/distansundervisning. Omkring tre fjärdedelar av rektorerna och personalen från elevhälsan uppger att elevers psykiska/psykosociala problem ökar vid fjärr-/distansundervisning. Närmare hälften av personalen från elevhälsan anger också att elevers fysiska problem ökar vid undervisning på distans. Eleverna beskrivs till exempel ha blivit mer lågmälda och att de uttrycker saknad över förlorad social interaktion. Eleverna beskrivs också känna oro och stress över studierna samt att de gärna vill komma in till skolan eftersom det är ensamt att sitta hemma framför datorn hela dagen. Vissa får problem med att hålla struktur kring mat och sömn.

Elevhälsan har ofta funnits tillgänglig på plats i skolorna och ibland även via digitala kanaler, men skolorna beskriver att det förebyggande och hälsofrämjande arbetet har bedrivits i begränsad utsträckning under perioden. De intervjuade uppger därtill att majoriteten av skolorna inte planerat för eller genomfört några aktiviteter för eleverna utanför skoltid för att stärka deras sociala sammanhang och interaktion. Ett skäl har varit att skolorna inte velat riskera ökad smittspridning.

Elevernas motivation har försämrats av undervisning på distans

Mer än hälften av rektorerna uppger att undervisningen på distans överlag fungerat ganska dåligt för elever med särskilt utmanande omständigheter, framför allt för elever med svag motivation. När det gäller hur elevernas motivation överlag påverkas av fjärr-/distansundervisning anger många lärare och studie- och yrkesvägledare att den påverkats till det sämre. Många elever uppger också att motivationen är sämre när undervisningen är på distans. Det kan handla om elever som haft försvårande studiemiljö i hemmet (som till exempel trångboddhet) eller för de som bor ensamma. Det finns också exempel på elever som uttrycker oro för att de själva eller familjemedlemmar ska drabbas av smitta vilket också leder till sviktande motivation för studierna. Några elever berättar att de är nedstämda, att det är svårt att minnas vad man har lärt sig och att de vill sova mer. Rutiner och struktur är en utmaning för flera elever när undervisningen sker på distans. Personalen på skolorna beskriver att de påminner elever om att hålla sina rutiner, tipsar om hur man kan strukturera sin dag samt pekar på vikten av fysisk aktivitet och av att vara utomhus. En vanlig åtgärd för att stödja elever där motivationen sviktat har varit att låta dem ha närundervisning istället. Mentorerna, lärarna och annan personal på

skolorna har tagit stort ansvar för att hålla kontakt, ringa in och uppmuntra till närvaro på lektioner och till vardagsstruktur hos eleverna.

Vägledning inför framtida studier och yrkesval för prioriterade grupper

Nära hälften av lärarna samt studie- och yrkesvägledarna upplever att elevernas bild av sin framtid har påverkats lite till det sämre av undervisning på distans. På omkring hälften av skolorna beskriver lärare, personal från elevhälsan och studie- och yrkesvägledare att eleverna har erbjudits studie- och yrkesvägledning på vanligt sätt. Fokus har varit på de elever som är på väg att söka sig vidare till annan utbildning. På några skolor beskriver de intervjuade å andra sidan att det funnits en utmaning i att vägleda eleverna, framförallt beroende på bristande resurser på skolan. Några lärare beskriver att det blivit tydligare under perioden av fjärr-/distansundervisning att alla elever på språkintrödnings har större behov av vägledning för att till exempel bibehålla sin motivation.

Ökat samarbete på många skolor för att förbättra undervisningen på distans

Rektors engagemang för språkintrödnings är viktigt för att, trots utmaningarna, skapa en så god undervisningssituation som möjligt. Flera rektorer följer situationen för språkintrödnings under fjärr-/distansundervisningen. Det handlar till exempel om enkäter till elever, samtal och diskussion i kollegiet, observationer, kompetensutvecklingsinsatser för att fånga upp signaler på problem och ta initiativ till insatser för att förbättra förutsättningarna. Flera olika resurser på dessa skolor ges förutsättningar att samarbeta för att utveckla kvaliteten i undervisningen på distans. Personalen på skolorna beskriver ofta att de tagit hjälp av varandra mer under perioden med fjärr-/distansundervisning. Det handlar om att dela med sig av praktiska lösningar och olika sätt att arbeta. Samtidigt har vi också sett några exempel på det motsatta, där undervisningen på distans och elevernas progression inte varit så prioriterade arbetsområden hos rektor och på skolan. Vid ett par skolor beskriver lärarna till exempel att de inte tagit del av kompetensutveckling eller haft kollegial samverkan kring språkutveckling vid fjärr-/distansundervisning.

Skolinspektionens kommentar till resultaten

Granskningen bekräftar flera av iakttagelserna från Skolinspektionens tidigare distansinspektioner. Skolorna har samtidigt under vårterminen 2021 använt erfarenheterna från 2020 för att anpassa undervisningen på distans till elevgruppens olika behov och förutsättningar. Trots detta tyder resultaten sammantaget på att elever på gymnasieskolans språkintrödnings påverkats i stor utsträckning av undervisningen på distans. De fördjupade bilder som framträtt i denna distansinspektion pekar på att elevernas kunskapsutveckling, framför allt avseende den muntliga språkutvecklingen i svenska, riskerar att ha försämrats under perioden av fjärr-/distansundervisning. Därtill har elevernas motivation och mående försämrats av undervisningen på distans.

Det är ännu inte tydligt vilka effekter detta kan få på elevernas kunskapsutveckling och möjligheter att få godkända betyg. Dels har det varit en svår utmaning att skapa interaktion och aktivitet kring muntlig språkutveckling i svenska i undervisningen på distans, dels har skolan som en plats för att tala svenska saknats under

de perioder då undervisningen skett på distans. För kanske framför allt elever på språkintröduktion är skolan inte bara undervisning. Skolan är nyckeln till det svenska språket, till sammanhang och social samvaro. Elever uttrycker tydligt i distansinspektionen att de vill tillbaka till skolan och att skolans personal (mentoror, lärare med flera) är uppskattade och viktiga för dem. Vid undervisning på distans framträder att engagerad skolpersonal fungerar som en tydlig stabilitet för eleverna på språkintröduktion. Engagemang för eleverna och för undervisningens kvalitet kräver rektors och skolans strukturerade stöd så att ansvaret inte enbart vilar på eldsjälarna i verksamheten. Det finns risk för både sårbarhet och olikvärdigt stöd till eleverna om inte rektor tar ett övergripande ansvar för att skolan har väl uppbyggda strukturer som skapar gynnsamma förutsättningar för såväl elever som skolans personal.

Att under vårterminen 2021 i allt högre grad få återgå till närundervisning beskrivs som avgörande för att få områden som kunskapsutveckling, motivation och mående att fungera bättre. Det finns skäl för att fortsättningsvis vara uppmärksam på skolans utmaningar för att framdeles motivera eleverna, värna deras mående och ta igen eventuellt försämrad kunskapsutveckling till följd av undervisningen på distans. I

Skolinspektionen vill betona vikten av att:

När eleverna på språkintröduktion nu återvänder till närundervisning vill Skolinspektionen lyfta fram några viktiga perspektiv att vara uppmärksam på. Skolorna behöver dels ta tillvara erfarenheterna från undervisningen på distans, även i en tid då skolorna kan återgå till undervisning på plats i skolans lokaler. Dels är det viktigt att ha en beredskap och fortsatt uppmärksamhet på dessa perspektiv i det fall lokalt smittläge föranleder att eleverna åter igen behöver ta del av undervisningen på distans.

- Skolan behöver skaffa sig en tydlig och differentierad bild av vilka behov och utmaningar som eleverna på språkintröduktionsprogrammet har kopplat till fjärr-/distansundervisningen. Rektor och skolans personal behöver tillsammans föra en dialog kring hur skolan kan anpassa undervisningen på distans och stödjä eleverna på språkintröduktion utifrån framkomna behov och utmaningar. Rektor behöver skapa förutsättningar för och stödjä lärarna så att de kan bedriva undervisning på distans med god kvalitet för att säkra elevens progression i lärandet samt för att kompensera för eventuellt utebliven progression.
- Rektor behöver säkerställa att elevernas individuella behov av studiehandledning på modersmålet tillgodoses, även under perioder av undervisning på distans. Rektor behöver kontinuerligt under perioder av fjärr-/distansundervisning följa upp studiehandledningen på modersmål för att skapa förutsättningar för en god planering och ett gott genomförande av undervisningen. Rektor behöver se till att studiehandledningen anpassas efter den enskilda elevens behov av studiehandledning så att det inte görs generella lösningar.
- Läraren behöver skapa goda möjligheter till interaktion och språkutveckling i undervisningen på distans, anpassade efter de olika språkliga förutsättningarna och behoven hos eleverna. Tekniska lösningar behöver användas på ett strategiskt sätt för att underlätta kommunikation och samarbete, samt för att ge eleverna möjlighet att ta del av varandras tankar och att

lära av varandra. Det behöver finnas en variation i lektionsupplägget där den språkliga förmågan övas på olika sätt. Lärarna behöver ta del av och omsätta ny kunskap kring hur undervisningen på distans kan anpassas för elevgruppen.

- Studie- och yrkesvägledare behöver samarbeta med lärarna på språkintröduktion för att proaktivt fånga upp de funderingar och den eventuella oro som eleverna kan ha för sin framtid och hur dessa kan ha påverkats av covid-19-pandemin och perioder av fjärr-/distansundervisning. Vägledande insatser behöver ske på såväl grupp- som individnivå och tillgängliggöras genom en rad olika kanaler och kommunikationssätt. Vägledningen ska ge eleverna kunskap om alternativa utbildningsvägar och bidra till att eleverna får hjälp att hitta tillbaka till sin studiemotivation, i den händelse att den har påverkats negativt under perioder av fjärr-/distansundervisning och situationen kring covid-19-pandemin.
- Elevhälsan behöver arbeta aktivt och uppsökande för att ta reda på hur eleverna mår, med hänsyn till situationen med fjärr-/distansundervisning och de särskilda utmaningar som detta kan ha inneburit för elevgruppen. I detta arbete behöver olika roller och kompetenser (elevhälsan, lärare, mentorer och eventuella resurspersoner) ges förutsättningar att samverka samt möjlighet att lägga om sitt arbete så att det i större utsträckning sker digitalt och anpassas till språkintröduktionselevernars förutsättningar. Det är viktigt att elevhälsans alla kompetenser involveras och görs tillgängliga även digitalt för eleverna under pandemin för att motverka den negativa påverkan som fjärr-/distansundervisning kan ha.
- Skolan behöver ha en medveten strategi för att skapa sociala kontakter och arenor såväl kopplade till som utanför själva skolarbetet, till exempel på raster och vid lunchen. Exempel på aktiviteter som Skolinspektionen tagit del av i tidigare distansinspektioner är att skapa rutiner för att kunna äta lunch ihop på distans. Ett annat exempel är att de digitala mötesrummen hålls öppna under raster så att eleverna kan vara tillsammans även i anslutning till lektionstid. Detta för att ge eleverna större möjlighet till social gemenskap för att främja till exempel motivation, mående och språkutveckling.

Inledning

Skolinspektionens distansinspektioner

Med anledning av covid-19-pandemin genomför Skolinspektionen distansinspektioner under 2021 för att bidra till att höja kvaliteten hos de granskade skolenheterna och för att skapa en bild av skolsituationen under covid-19-pandemin. Denna distansinspektion ingår i ett regeringsuppdrag med slutredovisning i december 2021. Uppdragets övergripande syfte är att granska den fjärr-/distansundervisning som bedrivits och bedrivs till följd av pandemin i alla skolformer, samt att beskriva vilka konsekvenser den haft för elevers möjlighet att nå målen och för deras hälsa. Elever som har haft svårare att tillgodogöra sig fjärr-/distansundervisningen ska särskilt uppmärksammas.¹

Skolinspektionens tidigare granskningar av gymnasieskolors hantering av covid-19-pandemin pekar på att det finns särskilda svårigheter för språkintrouktionselever att tillgodogöra sig undervisning på distans.² Särskilt inledningsvis under fjärr-/distansundervisningen hade många skolor svårt att hitta former för att undervisa elever på språkintrouktion. I synnerhet elever som varit i landet en kortare tid eller som hade kort skolbakgrund hade svårt att ta till sig undervisning på distans. Svårigheterna för språkintrouktionselever att tillgodogöra sig distans- och fjärrundervisning beskrivs handla om ett flertal aspekter – bland annat kan eleverna på språkintrouktion ha jämförelsevis mer utmanande hemförhållanden såsom trångboddhet samt sämre tekniska förutsättningar i hemmet.³ Att elevgruppen behärskar det svenska språket i begränsad omfattning gör också att de har svårare att ta till sig fjärr-/distansundervisningen och har ett större behov av lärarstöd. Tre elevgrupper som har mer utmanande förutsättningar att följa och tillgodogöra sig undervisningen på distans är elever med svag motivation, elever som är helt nyanlända och elever som nyligen påbörjat sin litteracitetsutveckling.⁴ Det kan också vara en utmaning för lärarna att under perioder av undervisning på distans skapa den språkliga interaktion som är avgörande för en god språkutveckling. Covid-19-pandemin

¹ Covid-19-pandemins konsekvenser för elevers förutsättningar att nå målen samt för elevers hälsa. Utbildningsdepartementet 2020-12-17, regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Statens skolinspektion, s. 3. Till skillnad mot tidigare genomförda distansinspektioner avgränsas inspektionerna inom regeringsuppdraget till eventuella kvalitetsskillnader och konsekvenser som kan kopplas till fjärr-/distansundervisningen, inte till pandemin i stort.

² Skolinspektionen (2020). *Gymnasieskolors distansundervisning under covid-19 pandemin*. (dnr 2020:3264). Skolinspektionen (2020). *Gymnasieskolors utmaningar inför hösten 2020*. (dnr 2020:3264). Skolinspektionen (2020). *Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 225 gymnasieskolor*. (dnr 2020:4850).

³ Se Skolinspektionen (2020). *Gymnasieskolors distansundervisning under covid-19 pandemin*. (dnr 2020:3264), s. 25. Skolinspektionen (2020). *Gymnasieskolors utmaningar inför hösten 2020*. (dnr 2020:3264), s. 10ff. Skolinspektionen (2020). *Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 225 gymnasieskolor*. (dnr 2020:4850), s. 15. I Skolinspektionens kartläggning av skolhuvudmännens utmaningar och möjligheter under Corona-pandemin (dnr 2020:4850) framgår att flera av de huvudmän som nämner att tillgång till digitala verktyg hindrar undervisning på distans för nyanlända uppger att de endera har kunnat låna ut datorer, hjälpt till att säkra möjlighet att använda dator på bibliotek eller låtit de studerande komma till skolan och använda dator, s. 7.

⁴ Nationellt centrum för svenska som andraspråk, kartläggning. Tillgänglig via < <https://www.andrasprak.su.se/om-oss/aktuella-nyheter/distansundervisning-p%C3%A5-spr%C3%A5kintro-1.498103?fbclid=IwAR19PFzS4S52mkQVRlJiqGI0epbbu9VfqLiNAGbhDuTTSXWj27ubBlgSC-M> >.

har för många elever inneburit en ökad känsla av ensamhet och minskad motivation, som vuxit ju längre fjärr-/distansundervisningen varat.⁵ Det är sedan tidigare känt att många elever på språkintröduktion har en utsatt livssituation, vilket gör att covid-19-pandemin kan påverka deras mående och motivation mer än vad som är fallet för andra elevgrupper. Alldeles oavsett covid-19-pandemin har eleverna på språkintröduktion stora behov av elevhälsans resurser och hälsofrämjande insatser.⁶ Dessutom utgör skolan ofta en viktig social arena som bidrar med stabilitet och trygghet, i synnerhet för elever på språkintröduktion.

Med anledning av detta, sker inom denna distansinspektion en fördjupning av tidigare framkomna utmaningar kopplade till undervisningen på distans på gymnasieskolans språkintröduktionsprogram och vilka möjligheter som finns för att ge eleverna goda förutsättningar att tillgodogöra sig fjärr-/distansundervisningen. I denna promemoria gör vi som regel ingen åtskillnad mellan fjärr- respektive distansundervisning. *Fjärr-/distansundervisning (och undervisning på distans)* används som samlingsnamn för undervisning med fjärr-och/eller distansinslag. Distansinspektionen avser den fjärr-/distansundervisning som bedrivs enligt förordning (2020:115) om utbildning i vissa skolformer i skolväsendet vid spridning av viss smitta.

Språkintröduktion

Språkintröduktion är ett intröduktionsprogram på gymnasiet för nyanlända elever, det vill säga elever som har gått högst fyra år i svensk skola och som har ett annat modersmål än svenska och som ännu inte uppnått godkänt betyg i svenska som andraspråk. Utbildningen har sitt fokus på det svenska språket för att eleven ska kunna gå vidare till något annat program på gymnasieskolan, eller till annan utbildning. Elever på språkintröduktion är en mycket heterogen grupp. På programmet läser såväl elever som inte har någon tidigare skolbakgrund och får grundläggande läs- och skrivundervisning som elever som studerat upp till tolv år i sitt hemland och har ett flertal betyg med sig. Eleverna kan vara alltifrån helt nyanlända till att ha gått i svensk grundskola innan de börjar på språkintröduktion. Detta innebär att undervisningen ser mycket olika ut för enskilda elever eftersom den i hög grad individanpassas. För eleverna på intröduktionsprogrammen fyller den individuella studieplanen en extra viktig funktion, eftersom dessa program inte har några nationellt fastställda programstrukturer eller examensmål.⁷ Elever på intröduktionsprogrammen ska ha en minsta garanterad undervisningstid på 23 timmar i veckan.⁸

⁵ Skolinspektionen (2020). *Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 225 gymnasieskolor*. (dnr 2020:4850), s. 5–6, 10.

⁶ Se Skolinspektionen (2017). *Språkintröduktion i gymnasiet*. (dnr 2015:6585), s. 7.

⁷ Tillgänglig via Skolverkets webbplats < <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/introduktionsprogram> >.

⁸ 17 kap. 6 § skollagen (2010:800).

Undervisning på distans på språkintröduktion under vårterminen 2021

I december 2020 rekommenderades gymnasieskolorna att övergå till delvis stängning till förmån för fjärr-/distansundervisning som ett led i att begränsa spridningen av covid-19.⁹ Samtidigt rekommenderade Folkhälsomyndigheten, bland annat mot bakgrund av Skolinspektionens rapporter, att elever på gymnasieskolornas introduktionsprogram, däribland språkintröduktion, inte borde omfattas av rekommendationen om distansundervisning. Folkhälsomyndigheten angav att huvudmännen borde hålla öppet för närundervisning av elever vid introduktionsprogrammen och dessutom ha en låg tröskel så att även andra elever som blir särskilt lidande av distansundervisning ska få fortsätta med undervisning i lokalerna. Rekommendationen var att elever inom språkintröduktion i möjligaste mån skulle prioriteras för närundervisning.¹⁰

Rekommendationen från december 2020 ersattes från och med den 25 januari 2021 av en rekommendation om delvis distansundervisning och gradvis återgång till närundervisning för gymnasieskolorna beroende på det lokala smittläget.¹¹ Den nationella rekommendationen om delvis fjärr-/distansundervisning för gymnasieskolan upphörde att gälla efter den 1 april 2021. Det blev upp till varje huvudman att planera hur undervisningen skulle bedrivas. Möjligheter gavs att anpassa planeringen till den lokala och regionala situationen. Fjärr-/distansundervisning på gymnasieskolan kunde användas under vissa förutsättningar.¹²

Skolverkets kartläggning¹³ under februari 2021 visade att många gymnasieskolor under vårterminen återgick mer och mer till närundervisning. I de fall huvudmännen inte påbörjat återgången berodde det på det lokala smittläget. Många skolor tillämpade blandad undervisning med inslag av både när- och fjärr-/distansundervisning. Ofta genomfördes ungefär hälften av undervisningen som närundervisning

⁹ Under våren 2020 rekommenderade Folkhälsomyndigheten gymnasieskolorna att övergå till fjärr- eller distansundervisning som ett led i att begränsa spridningen av covid-19. Se vidare regeringens pressträff 2020-03-17, tillgänglig via < <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/03/presstraff-med-statsministern3/> >. Rekommendationen togs bort den 15 juni 2020. Hösten 2020 inleddes med en period av närundervisning för gymnasieskolorna, men med en kvarstående möjlighet till fjärr- eller distansundervisning. Se vidare Folkhälsomyndighetens pressmeddelande 2020-05-29, tillgänglig via < <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2020/maj/gymnasieskolorna-kan-oppna-till-hostterminen/> >.

¹⁰ Folkhälsomyndigheten (2020). *Rekommendation om delvis stängning och övergång till fjärr- eller distansundervisning i gymnasieskolan*. (dnr 01499-2020), 2020-12-03 samt Folkhälsomyndigheten (2021). *Rekommendation om fortsatt delvis stängning och fjärr- eller distansundervisning för gymnasieskolan*. (dnr 01499-2020), 2020-12-28.

¹¹ Folkhälsomyndighetens pressmeddelande, 2021-01-20, tillgängligt via < <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2021/januari/gradvis-atergang-till-narundervisning-pa-gymnasiet/> >.

¹² Folkhälsomyndighetens pressmeddelande, 2021-03-25, tillgängligt via < <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2021/mars/ingen-forlangning-av-rekommendation-om-fjarr-och-distansundervisning-pa-gymnasiet/> >. Regeringens webbplats, tillgänglig via < <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2021/03/nationell-rekommendation-om-fjarr-och-distansundervisning-i-gymnasieskolan-upphor/> >.

¹³ Skolverket (2021). *Fjärr- och distansundervisning på högstadiet och i gymnasieskolan*. 2021-02-16, (dnr 5.1.3-2021:420), s. 2–3. Svaren baseras på en intervjuundersökning riktad till huvudmän. Svaren samlades in den 8–9 februari 2021.

och hälften som fjärr-/distansundervisning.¹⁴ Vid återgången till mer närundervisning uppgav nära åtta av tio huvudmän att de prioriterar elever vid introduktionsprogram. Nära sju av tio huvudmän angav att de prioriterade elever i behov av stöd.¹⁵ Skolinspektionens kartläggning bekräftade denna bild, då vissa huvudmän uppgav att de har fortsatt att undervisa elever på gymnasieskolans språkin introduktionsprogram i skolan, men i mindre grupper än tidigare.¹⁶

Urval och underlag

Distansinspektionen omfattar 16 gymnasieskolor som av olika skäl har fattat beslut om att undervisning inom språkin introduktionsprogrammet helt eller delvis skulle ske på distans under vårterminen 2021. Merparten av elever på språkin introduktion gavs under vårterminen 2021 undervisning på plats i skolans lokaler. I denna distansinspektion har Skolinspektionen emellertid särskilt granskat situationen för de elever på språkin introduktion på 16 gymnasieskolor som på grund av olika lokala förutsättningar ändå behövt ha undervisning på distans. Detta har gjorts för att fånga upp de konsekvenser som undervisningen på distans har medfört för denna elevgrupp. Urvalet i distansinspektionen är relativt begränsat och inte slumpmässigt.¹⁷ Resultaten kan därmed inte ge en nationell bild av förhållandena kring fjärr-/distansundervisning på språkin introduktion. Resultaten kan ändå utgöra ett viktigt underlag och belysa såväl utmaningar som framgångsrika arbetssätt i en situation där undervisningen delvis bedrivs som fjärr-/distansundervisning. Genom att sprida erfarenheter och exempel hoppas Skolinspektionen kunna bidra med lärdomar även till skolenheter som inte granskats.

¹⁴ Skolverkets fråga lyder: *Hur stor del av undervisningen på grundskoleenheterna, som helt eller delvis övergått till fjärr- eller distansundervisning i årskurs 7–9, uppskattar ni i nuläget bedrivs utan att eleverna är i skolans lokaler?*

¹⁵ Skolverket (2021). *Fjärr- och distansundervisning på högstadiet och i gymnasieskolan*. 2021-02-16, (dnr 5.1.3-2021:420), s. 3. Svaren baseras på en intervjuundersökning riktad till huvudmän. Svaren samlades in den 8–9 februari 2021.

¹⁶ Skolinspektionen (2020). *Skolhuvudmäns utmaningar och möjligheter under Corona-pandemin*. (dnr 2020:4850).

¹⁷ Urvalet för denna distansinspektion bygger på gymnasieskolor som har registrerat språkin introduktion som program. Totalt har 65 gymnasieskolor med språkin introduktion tillfrågats om att delta i distansinspektionen. Distansinspektionen strävade efter att omfatta 20 gymnasieskolor. En stor andel av de tillfrågade gymnasieskolorna angav att de enbart hade haft närundervisning för elever på språkin introduktion under våren 2021. Av de 65 tillfrågade gymnasieskolorna uppgav 16 gymnasieskolor att de delvis hade undervisning på distans under vårterminen 2021 och accepterade därtill att delta i distansinspektionen. Skälen för att helt eller delvis övergå till fjärr-/distansundervisning har varit olika lokala förutsättningar, som till exempel hög smittspridning.

Inom ramen för denna distansinspektion har de 16 gymnasieskolornas rektorer och drygt 50 lärare på språkintröduktion intervjuats. Vidare har också drygt 40 personal från elevhälsan, ett tiotal studie- och yrkesvägledare samt drygt 25 elever på språkintröduktion intervjuats. Vid sidan av intervjuerna har samtliga respondenter givits möjlighet att enskilt besvara ett antal enkätfrågor.¹⁸ Resultatet i denna promemoria grundar sig på en kvalitativ analys av de 16 skriftliga återkopplingar (baserade på intervjusvar) som tagits fram till de respektive gymnasieskolorna efter distansinspektionen och på en sammanställning av lämnade enkätsvar. Fokus i denna promemoria är de förhållanden och utmaningar som funnits kring undervisningen på distans på språkintröduktion under vårterminen 2021 under den pågående covid-19-pandemin.¹⁹

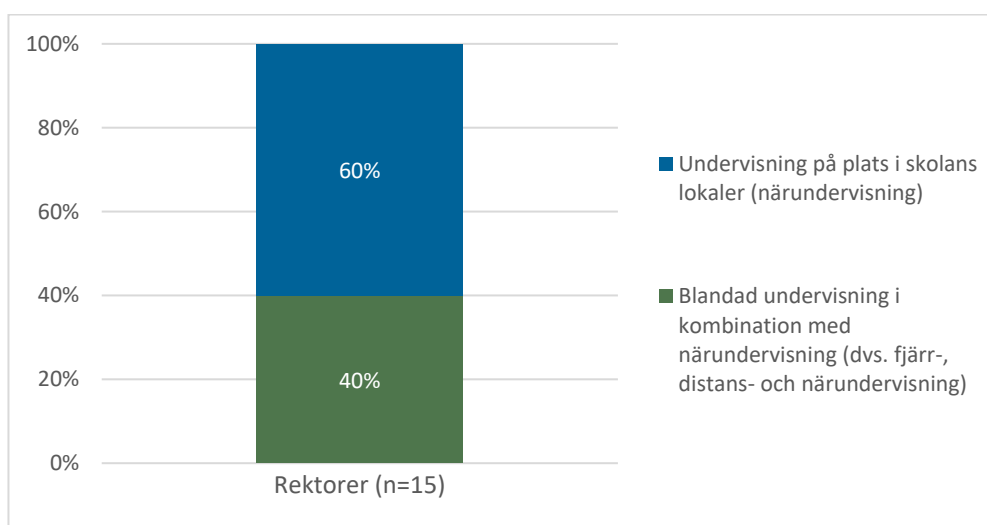
¹⁸ Jämförelser mellan de olika respondentgrupperna bör göras med försiktighet eftersom det är stor skillnad i antal respondenter i de olika grupperna. I grupperna med färre antal respondenter (till exempel rektorer respektive studie- och yrkesvägledare) ger en persons svar stor påverkan på resultatet.

¹⁹ Se även Skolinspektionens tidigare granskningar av språkintröduktion: Skolinspektionen (2017). *Språkintröduktion i gymnasieskolan*. (dnr 400-2015:6585). Skolinspektionen (2019). *Fortsatta utbildningsvägar efter språkintröduktion*. (dnr 400-2016-11440). samt Skolinspektionen (2020). *Gymnasieskolors utmaningar inför höstterminen 2020: Uppföljning utifrån samtal med 144 rektorer*. (dnr 2020:3264). Forskning kring undervisning på distans finns bland annat att via Skolverkets webbplats < <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/distansundervisning-kraver-tillit-och-struktur> >.

Distansinspektionens resultat

När distansinspektionen genomfördes i maj – juni (vecka 18-22) 2021 skattade rektorerna i de deltagande gymnasieskolorna hur stor del av undervisningstiden för språkintröduktion som i nuläget (det vill säga vid tiden för distansinspektionen) som skedde i form av fjärr-/distansundervisning. Av rektorerna angav nära två tredjedelar att undervisningen främst skedde på plats i skolans lokaler (närundervisning). Drygt en tredjedel av rektorerna uppgav att undervisningen på språkintröduktion var en kombination av närundervisning och fjärr-/distansundervisning.

Skoldiagram 1. Hur sker undervisningen främst ut i nuläget för språkintröduktion?

Lärare och elever på språkintröduktion bekräftar att de har haft en kombination av undervisning på distans och närundervisning under vårterminen till följd av olika lokala förutsättningar, som till exempel hög smittspridning. De flesta skolorna har efter hand valt att lägga mellan en och tre dagar med fjärr-/distansundervisning per vecka kombinerat med närundervisning resterande del av veckan. Det finns också skolor som haft undervisning på distans respektive närundervisning varannan vecka.

Utmanande förutsättningar vid undervisning på distans

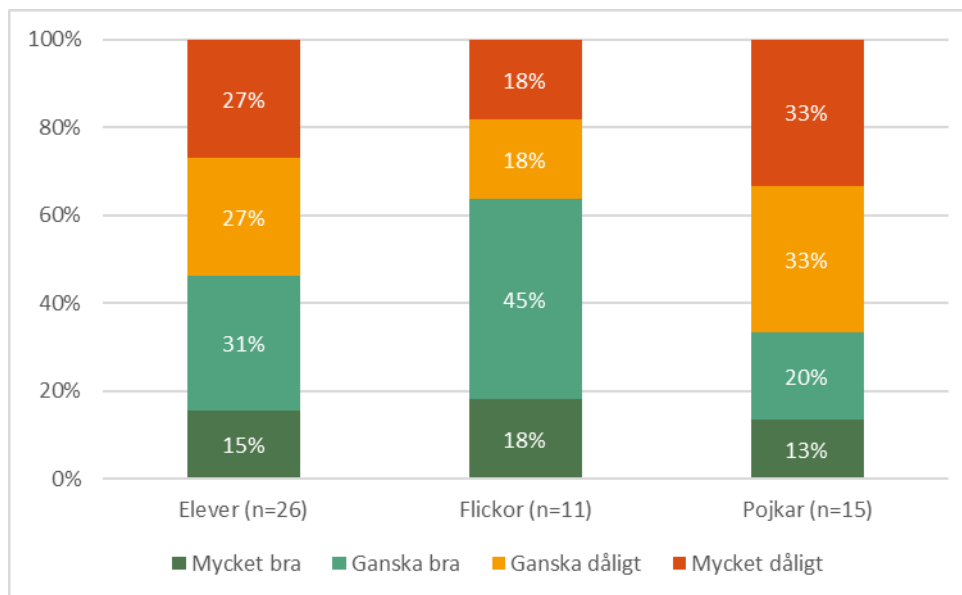
Eleverna vill tillbaka till skolan, förutsättningarna hemma försvårar studierna på distans för många

Över hälften av de 26 elever som svarat på enkätfrågan anger att det över lag fungerar ganska dåligt eller mycket dåligt att ha undervisning på distans. Av pojkarna svarar drygt två tredjedelar att de tycker att undervisningen fungerar ganska dåligt eller mycket dåligt. Drygt en tredjedel svarar på motsvarande sätt bland flickorna. Pojkarna i denna distansinspektion uppger således i större utsträckning än flickorna att det fungerar dåligt.

Nära hälften av eleverna svarar å andra sidan att undervisningen på distans fungerar ganska bra eller mycket bra. Av pojkarna svarar en tredjedel att det fungerar ganska bra eller mycket bra. Nära två tredjedelar av flickorna svarar på motsvarande sätt.

Det är dock viktigt att notera att det är få respondenter i de båda grupperna.

Elevdiagram 1. Hur tycker du det överlag fungerar att ha undervisning på distans?

En tydlig bild från intervjuerna med samma elever är att många av eleverna betonar att de allra helst vill komma tillbaka till skolan och att närundervisningen fungerar bättre för dem. Eleverna berättar att de upplever att det varit tråkigt och ensamt med undervisning på distans och att de har fått ökad motivation när de fått komma tillbaka till närundervisning. Eleverna berättar i flera fall att de upplever att undervisning på distans fungerar sämre än närundervisningen. Flera intervjuade elever säger att det inte finns någonting positivt med fjärr-/distansundervisning. Några elever beskriver att trångboddhet är ett problem vid undervisning på distans. När flera syskon behöver vara i samma rum samtidigt som eleverna har undervisning på distans är det svårare att prata på lektionerna och ställa frågor muntligt.

Några elever menar dock att de får mer tid när undervisningen är på distans eftersom de inte behöver resa till och från skolan. Några elever uppger också att det ändå gått bra med studierna – trots undervisning på distans. Eleverna uppmärksammar i intervjuerna att lärarna i många fall gjort sitt bästa för att få fjärr-/distansundervisningen att fungera och för att hjälpa till och förklara trots distansformens utmaningar. Eleverna lyfter även fram att övrig skolpersonal finns tillgänglig när eleverna behöver dem.

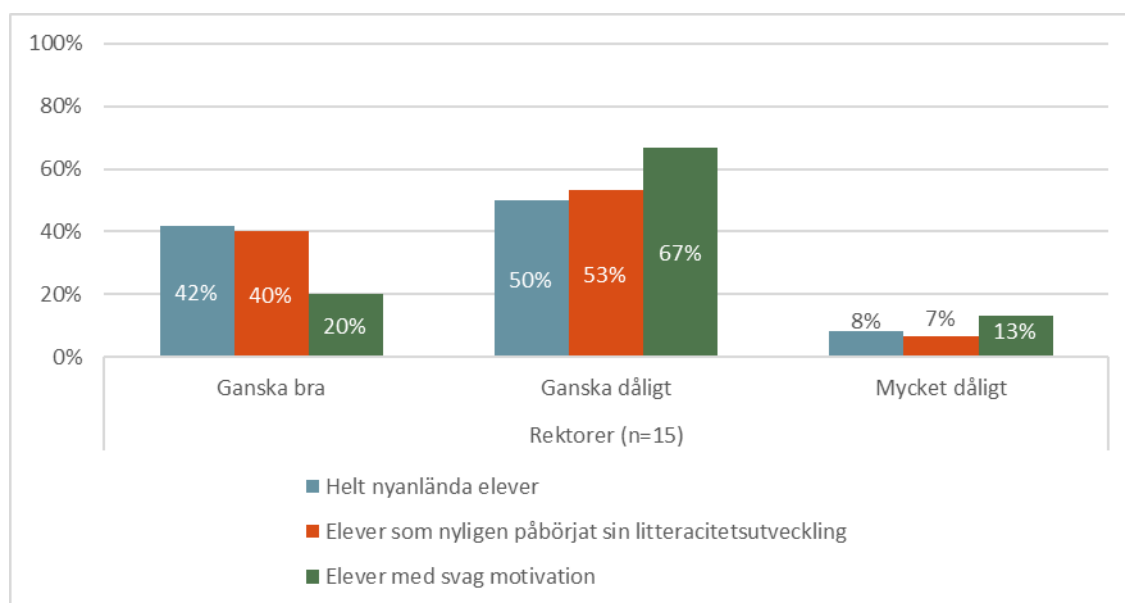
Elevhälsans representanter och studie- och yrkesvägledare beskriver att önskan från eleverna ofta är att få komma tillbaka till skolan och sitta fysiskt tillsammans med mentorn eller läraren som förklarar saker för eleverna. De säger att många av eleverna på språkintröduktion tycker det har varit svårt med undervisning på distans, men det finns även elever som tyckt det har varit bra. En del elever har fått mer studiero hemma än de vanligtvis har i skolan.

Lärarna beskriver att det i vissa fall har varit lättare att vara tillgänglig för eleverna när undervisningen varit på distans. Några lärare bekräftar att det finns elever för vilka undervisningen på distans har fungerat bra. Då kan det handla om att de haft bättre möjligheter att fokusera, att kontakterna med läraren blivit tätare och att självförtroendet ökat under perioden av fjärr-/distansundervisning. Ett par rektorer beskriver också att undervisningen på distans har haft positiva effekter för de elever som upplever skolmiljön som utmanande, som haft hög skolfrånvaro eller ohälsa.

Undervisning på distans fungerar dåligt för elever med särskilt utmanande omständigheter

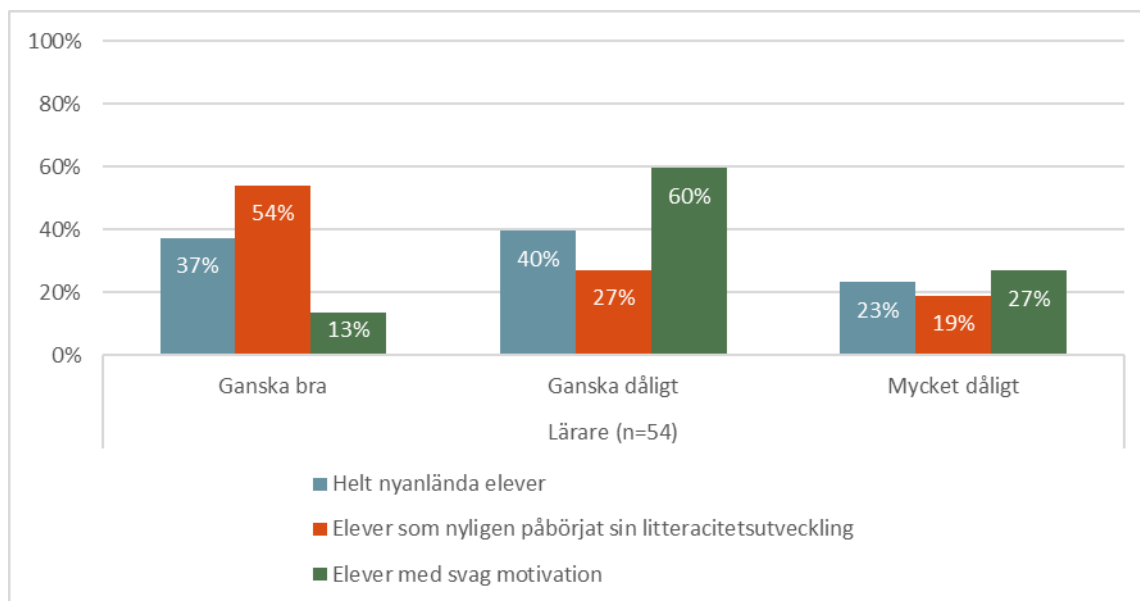
Mer än hälften av rektorerna i denna distansinspektion uppgav att de upplevde att undervisningen på distans överlag fungerade ganska dåligt för elever med särskilt utmanande omständigheter. Framför allt för elever som sedan tidigare uppfattats ha svag motivation uppger de flesta av rektorerna att undervisningen överlag fungerade ganska dåligt eller mycket dåligt.

Skoldiagram 2. Hur upplever du att undervisning på distans fungerar överlag för elever med vissa särskilt utmanande omständigheter?

Att undervisning på distans fungerar sämre för elever med svag motivation bekräftas också av lärarna. Många av lärarna anger till exempel att det fungerar ganska dåligt eller mycket dåligt med undervisning på distans för elever som sedan tidigare uppfattats ha svag motivation. Lärarna svarar, i jämförelse med rektorerna, i högre grad att undervisningen fungerat mycket dåligt för elever med utmanande omständigheter.

Skoldiagram 3. Hur upplever du att undervisning på distans fungerar överlag för elever med vissa särskilt utmanande omständigheter?

Lärarna berättar att de vid undervisning på distans bland annat arbetar med att kontrollera att eleverna loggar in i tid till lektionen och att de lämnar in uppgifter i tid. Det handlar bland annat om att ta kontakt med elever som har utmaningar när det gäller rutiner hemma. Lärarnas beskrivningar av elevers närvaro vid undervisning på distans är blandade. Några lärare menar att undervisningen på distans faktiskt gjort att de nu gör bättre närvarokontroller. De beskriver vidare att eleverna är bättre på att komma i tid till de digitala lektionerna vilket har gjort att lektionerna kommer igång snabbare och hela lektionstiden kan utnyttjas mer effektivt. Några lärare beskriver att de är särskilt noga med att ha fasta rutiner för hur lektionerna startas vid undervisning på distans.

Lärarna berättar å andra sidan att det vid undervisning på distans är svårare att hantera när elever är frånvarande, då det kan vara svårt att nå eleverna. Några lärare beskriver att närvaron försämrats vid undervisning på distans, att elever till exempel är närvarande kortare stunder för att delta i genomgångar men att de sedan kopplar ned. Ett par elever uttrycker också att undervisningen på distans har påverkat graden av närvaro på ett negativt sätt. Flera skolor har tagit fram en struktur där annan skolpersonal (till exempel elevcoacher/elevstödjare eller mentorer) direkt kontaktar elever som inte loggat in på lektioner för att så sätt öka närvaron. Skolpersonalen kontaktar eleverna via sms, chatt eller telefon.

Undervisning på distans försvårar elevernas möjligheter att förstå och få förklaringar kring undervisningens innehåll

Lärarna och eleverna berättar att delar av innehållet har koncentrerats till närundervisningstillfällena eftersom lärarna bedömt att eleverna behöver vara på plats i skolan för att tillgodogöra sig undervisningen på ett bra sätt. Det kan handla om praktiska moment, att starta upp ett nytt ämnesområde eller delar som kräver mer

interaktion eller förklaringar. Till exempel har eleverna pekat på att vissa undervisningsmoment är svårare på distans, till exempel att skriva texter eller att öva på att tala svenska. Då har lärarna anpassat och lagt dessa moment under närundervisningstillfällena.

Några lärare beskriver att teoretiska områden kan vara svåra att förklara i undervisningen på distans eftersom eleverna på grund av bristande kunskaper i svenska har svårare att förstå till exempel specifika begrepp på svenska.

Lärarna beskriver att det kan vara svårt att få till en dynamik i undervisningen på distans som ger en känsla för elevernas förståelse. Det är svårt att uppfatta om man har alla elever "med sig" när man undervisar på distans. Lärarna upplever att eleverna oftare säger till om de inte förstår när de är i klassrummet än i fjärr-/distansundervisningen. En lärare beskriver det som att fingertoppskänslan går förlorad i undervisningen på distans.

Många elever säger att de föredrar närundervisning eftersom det är lättare att prata och fråga lärare och andra elever vid behov. Några elever uttrycker att det är lättare att vara i skolan eftersom de upplever att de då har större möjligheter att få uppgifter förklarade och förstå innehållet på ett tydligt sätt. Några elever berättar till exempel att ämnet matematik har varit svårare att följa på distans, eftersom eleverna upplever att det är lättare när läraren förklarar i klassrummet. En elev säger till exempel att det är bättre att ha en levande människa på plats att fråga och få hjälp av. Hemma får man klara sig själv.

Behov av att flytta moment till närundervisningstillfällena

Rektorerna berättar att en utmaning med undervisningen på distans är att flytta om i schemat så att praktiska moment genomförs under den tid eleverna har närundervisning. Både lärare och elever uppger i många fall att ordinarie schema har följts och att lektionerna har genomförts som planerat även under fjärr-/distansundervisningen. Men vissa examinationer har förlagts till de tillfällen det varit närundervisning. Likaså har praktiska moment i undervisningen i till exempel idrott och hälsa, bild, musik samt naturorienterande ämnen ofta varit förlagda till närundervisningstillfällena. Liknande iakttagelser förekommer i Skolinspektionens tidigare distansinspektioner av grund- och gymnasieskolan under covid-19-pandemin. Några elever på en skola beskriver att de tycker att idrott och hälsa fungerat bra, även när undervisningen varit på distans. Eleverna har då arbetat utifrån en app med olika träningsmoment där idrottsläraren kunnat följa deras resultat.

Det finns också ett par skolor där lärarna beskriver att eleverna har fått arbeta till stora delar självständigt med uppgifter när undervisningen varit på distans. Lärarna beskriver att dagarna med undervisning på distans inte haft någon schematisk struktur, utan eleverna har varit fria att genomföra uppgifterna på vilket sätt de vill. Lektionerna har inletts gemensamt och sedan har eleverna fått arbeta i egen takt med individuella uppgifter som sedan samlats in. Lärarna har stöttat varje elev individuellt via till exempel chatt där de kunnat kommunicera ostört med eleven. Några elever vid dessa skolor kan inte komma på något som varit bra med undervisning på distans, de uttrycker att de vill studera i skolan och ha närundervisning. De menar att de inte får lika bra förklaringar av läraren på distans som i skolan. Några elever beskriver att de arbetat fritt med uppgifter när det varit undervisning på distans och att de har kunnat ringa läraren om de har frågor.

Vanligt att undervisning på distans ersätts med närundervisning

Skolorna i distansinspektionen har av olika skäl behövt fatta beslut om delvis undervisning på distans under vårterminen 2021. Alla skolor har varit flexibla när det gäller fjärr-/distansundervisning respektive närundervisning. De elever som av någon anledning inte haft förutsättningar för fjärr-/distansundervisning har fått komma till skolan för undervisning även de veckor då undervisningen bedrivits på distans.

Många lärare berättar att anpassningarna har behövt göras kopplat till vilken nivå eleverna läser på och deras tekniska förutsättningar. Flera lärare beskriver att eleverna delats in i grupper, där till exempel en grupp elever eller enskilda elever har mer närundervisning. Här nämns till exempel elever som nyligen påbörjat sin litteracitetsutveckling, elever med svag motivation, elever med problematisk hemstudiemiljö och elever med andra stora stödbehov.

I de fall där till exempel studiemiljön i hemmet varit utmanande berättar många elever att det istället givits möjlighet att delta i närundervisning på skolan. Det kan även handla om elever som känt svag motivation eller haft svårt att fokusera på skolarbetet då undervisningen är på distans.

Skillnader mellan elevernas tekniska förutsättningar för undervisning på distans

Samtliga tillfrågade rektorer anger att lärarna helt och hållet eller till stor del har rätt tekniska och organisatoriska förutsättningar för fjärr-/distansundervisning. Rektorerna och lärarna beskriver att den digitala tekniken i många fall fanns på plats från den tidigare fjärr-/distansundervisningen under 2020. Erfarenheterna från 2020 har gjort att det under vårterminen 2021 funnits en grundläggande datorvana hos lärare och elever att utgå från i undervisningen på distans. De flesta skolorna har någon form av digital lärplattform som används vid fjärr-/distansundervisningen. Lärarna berättar att eleverna genomför såväl skriftliga som muntliga (till exempel att eleverna spelar in sig själva när de talar) uppgifter på lärplattformen. En rektor berättar till exempel att det skett en kraftig utveckling i både lärarnas och elevernas digitala kompetens under covid-19-pandemin.

Enligt rektorerna är det dock stora skillnader mellan elevers förutsättningar kring boende, uppkoppling och datorvana. Flera lärare och elever beskriver också att de i perioder under 2021 haft problem med tekniska förutsättningar för undervisning på distans, till exempel uppkoppling, den tekniska utrustningen, att vissa program inte fungerat eller att det varit svårt att hantera datorn. Flera lärare beskriver att en grupp som haft särskilda utmaningar är de elever som nyligen påbörjat sin litteracitetsutveckling²⁰ och därtill har liten eller ingen datorvana. Här har mycket tid gått åt till att komma igång med undervisningen och skolorna har behövt stötta dem extra. Rektorerna beskriver att många av de praktiska problemen har kunnat lösas efter hand. Eleverna beskriver också att lärare och annan skolpersonal i många fall varit uppmärksamma på att försöka skapa lösningar så att de tekniska förutsättningarna ges i undervisningen på distans.

²⁰ För definition av begreppet litteracitet, se Bilaga, Begrepp.

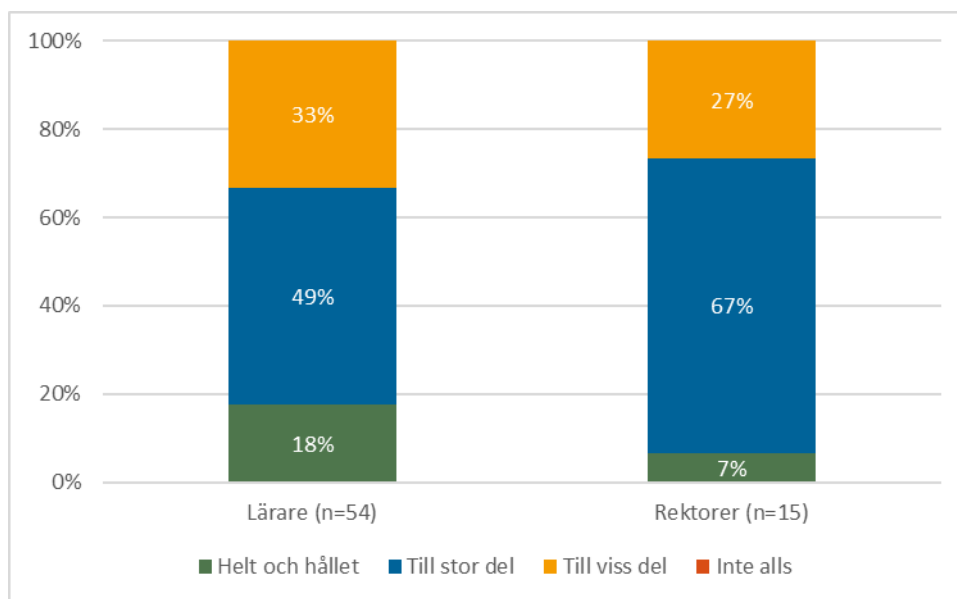
Uppföljning av undervisning på distans sker på flera sätt men oftast saknas helhetsbild

Rektorerna och lärarna beskriver att de kontinuerligt genomfört uppföljningar kring hur lärare och elever uppfattar att undervisningen på distans har fungerat. Det har handlat om att fånga elevers och lärares beskrivningar av vilka behov och utmaningar som finns. Vissa rektorer uppges ha varit mer aktiva under 2020 kring generell uppföljning och att vårterminen 2021 mer inriktats på signaler kring enskilda elever eller elevgrupper på språkinträdning. En rektor berättar att en utmaning har varit att säkerställa att eleverna tar ansvar för sina studier, till exempel har individuella kartläggningar av varje elevs behov genomförts för att sedan försöka möta behoven i undervisningen.

Samtliga rektorer som besvarat enkäten anger att skolan till stor del eller helt och hållet har en heltäckande bild av hur *lärare* upplever att undervisningen på distans fungerar. Många lärare berättar att rektorn kontinuerligt följer upp lärarnas arbete med undervisning på distans genom att regelbundet diskutera vid arbetslagsträffar, arbetsplatsträffar, lönesamtal, i möten med elevhälsoteam och även genom att genomföra lektionsbesök både i närundervisningen och i undervisningen på distans. En rektor beskriver att det varit fokus både på hur lärarna själva upplever att fjärr-/distansundervisningen fungerar, hur de uppfattar att undervisningen på distans påverkar elevernas kunskapsutveckling och vad de själva kan påverka i fjärr-/distansundervisningen. Det finns också några exempel på rektorer som mer sporadiskt och ostrukturerat fångat upp utmaningar kring undervisningen på distans.

Omkring två tredjedelar av rektorerna och lärarna uppger att de till stor del eller helt och hållet har en heltäckande bild av hur *elever* upplever att undervisningen på distans fungerar. Omkring en tredjedel av rektorerna och lärarna anger att de till viss del har en heltäckande bild.

Skoldiagram 4. I vilken utsträckning har skolan en heltäckande bild av hur elever upplever att undervisningen på distans fungerar?

Lärarna och några av elevhälsans representanter beskriver att de arbetat med att ta reda på elevers behov och utmaningar kopplade till undervisningen på distans.

Det har skett bland annat under mentorstiden och genom enkäter. Då har lärarna och personal från elevhälsan fått syn på vad eleverna upplever som utmaningar (till exempel sviktande motivation och behov av mer muntlig hjälp) och försökt anpassa och stödja efter det. Eleverna berättar att lärarna kontinuerligt frågar, såväl individuellt, i grupper som i enkäter, efter deras synpunkter kring hur de upplever att undervisningen på distans generellt fungerar. Eleverna beskriver att lärarna har samtal med eleverna där de följer upp hur undervisningen på distans går och hur eleven ligger till i sina studier. Några elever beskriver att om eleverna har svårigheter i undervisningen med något kontaktar lärarna eleverna efter lektionen för att följa upp och stötta. Dessa elever menar att deras lärare finns där för dem och att de är trygga med att de kan få hjälp och stöd vid behov.

Kollegialt samarbete och kompetensutveckling har varit ett stöd för många lärare

Flera lärare beskriver att det kollegiala samarbetet har fungerat väl under perioden av fjärr-/distansundervisning. Lärarna har delat både framgångsfaktorer och utmaningar med varandra i kollegiet löpande under covid-19-pandemin. De delar med sig av praktiska lösningar och olika sätt att arbeta samt delger varandra länkar till sådant som kan fungera bra i fjärr-/distansundervisningen. Det ger en förståelse för hur kollegor arbetar. Det kan också handla om olika sätt att använda tekniken så att undervisningen blir så tillgänglig för eleverna som möjligt, till exempel genom att använda digital whiteboard. Några lärare beskriver att de utformat sina ämnesplaneringar mer strukturerat och konkret. Detta har lett till att de kan följa varandras planeringar och gemensamt diskutera arbetet för de olika ämnena. Ytterligare några lärare beskriver att de arbetar språkutvecklande och att studiehandledarna på modersmål tar del av lärarnas lektionsplanering och arbetar utifrån elevernas individuella behov kopplat till planeringen. Det finns också lärare vid ett par skolor som beskriver att det kollegiala samarbetet inte varit så utvecklat och att det funnits begränsat med tid och möjlighet för utbyte kring fjärr-/distansundervisning för språkintröskning.

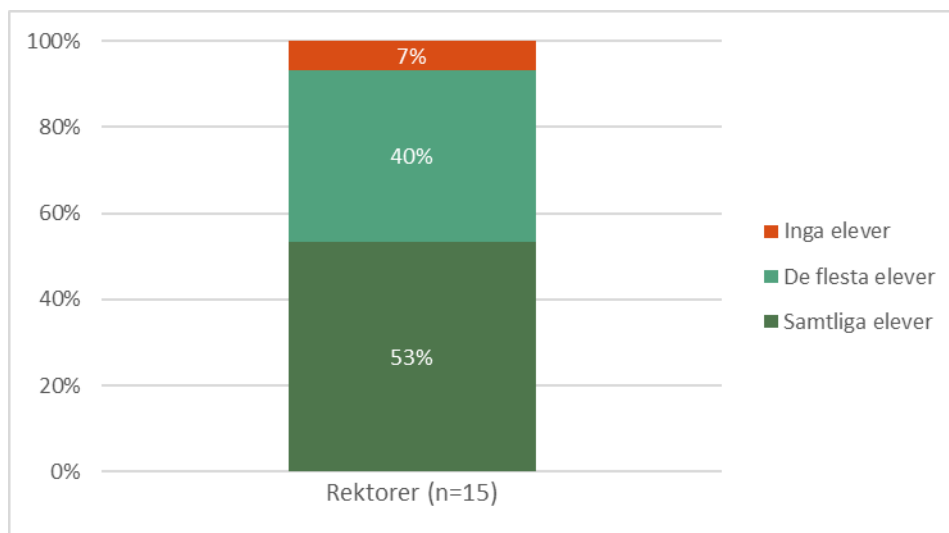
Bilden av vilken kompetensutveckling som rektorn erbjudit lärarna kring undervisning på distans är blandad. Rektorer och lärare från flera skolor beskriver att det givits möjligheter till kompetensutveckling, deltagande i Skolverkets insatser, nätverk och workshops. Rektorerna uppges ha varit engagerade och aktiva i verksamheterna med lektionsbesök (både digitala och fysiska) och handledning av specialpedagog så att undervisningen på distans har kunnat utvecklas. Flera beskriver också att det funnits tillgång till IKT-pedagog vid behov. Vid sidan av detta beskriver samtidigt lärare i några skolor att det inte förts några diskussioner om eventuell särskild kompetensutveckling om undervisning på distans eller om tekniska lösningar.

Drygt hälften av rektorerna uppger att alla elever får sin garanterade undervisningstid vid undervisning på distans

I denna distansinspektion tycker de flesta av rektorerna att det är till stor del eller helt och hållet klart hur undervisningstiden ska räknas vid fjärr-/distansundervisning. Drygt hälften av rektorerna uppger att samtliga elever får sin garanterade

undervisningstid givet att delar av undervisningen skett genom fjärr-/distansundervisning. Under hälften av rektorerna anger att de flesta eleverna, men inte alla, kommer få sin garanterade undervisningstid givet undervisningen på distans.

Skoldiagram 5. Hur många elever kommer att få sin garanterade undervisningstid givet att delar av undervisningen sker/skett på distans?

Rektorerna vid majoriteten av skolorna beskriver alltså att eleverna får sin garanterade undervisningstid om 23 timmar per vecka, även vid undervisning på distans. Lärare, personal vid elevhälsoteam samt studie- och yrkesvägledare vid flertalet skolor bekräftar denna bild.

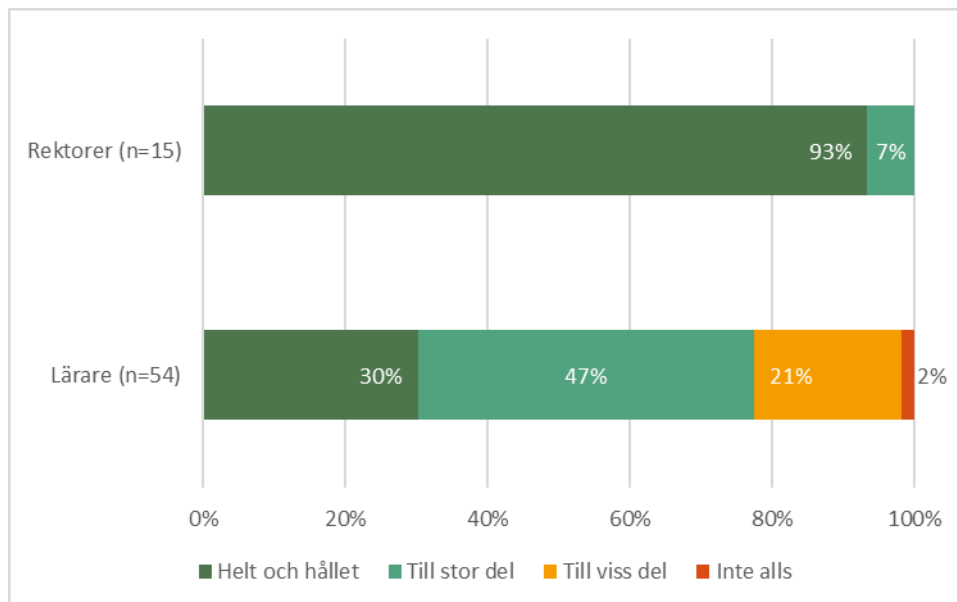
Vid ett fåtal skolor uppger främst lärare att elever inte till fullo fått sin garanterade undervisningstid. I något fall har man under vårterminen ännu inte diskuterat någon plan för att kompensera för utebliven undervisningstid. Lärarna vid ytterligare en skola uppger att de är osäkra på om eleverna fått sin garanterade undervisningstid under perioden av undervisning på distans. Lärarna har följt det ordinarie schemat i sin undervisning men de säger samtidigt att det inte alls varit lika mycket undervisning som när eleverna är på plats i skolan. De menar att mycket tid kan ha försvunnit för eleverna och att den behöver tas igen under nästa läsår. Rektor och lärare vid en annan skola beskriver att eleverna inte fått sin garanterade undervisningstid om 23 timmar per vecka när undervisningen är på distans. Vid fler skolor planeras lovskola under sommaren för att kompensera eleverna för utebliven undervisning.

Olika uppfattningar mellan rektorerna och lärarna om huruvida eleverna har kunnat följa sin individuella studieplan

I det närmaste alla rektorer anger att eleverna helt och hållet kunnat läsa enligt sin individuella studieplan vid undervisning på distans, medan knappt en tredjedel av lärarna svarar på motsvarande sätt. Lärarna har alltså en mindre positiv uppfattning om huruvida eleverna kunnat läsa helt och hållet enligt sin individuella studieplan. Nära hälften av lärarna anger istället att eleverna till stor del kan läsa enligt sin individuella studieplan. Därtill anger nästan en fjärdedel av lärarna att eleverna

bara till viss del eller inte alls kan läsa enligt sin individuella studieplan vid fjärr-/distansundervisning.

Skoldiagram 6. I vilken utsträckning kan eleverna läsa enligt sin individuella studieplan när undervisningen bedrivs på distans?

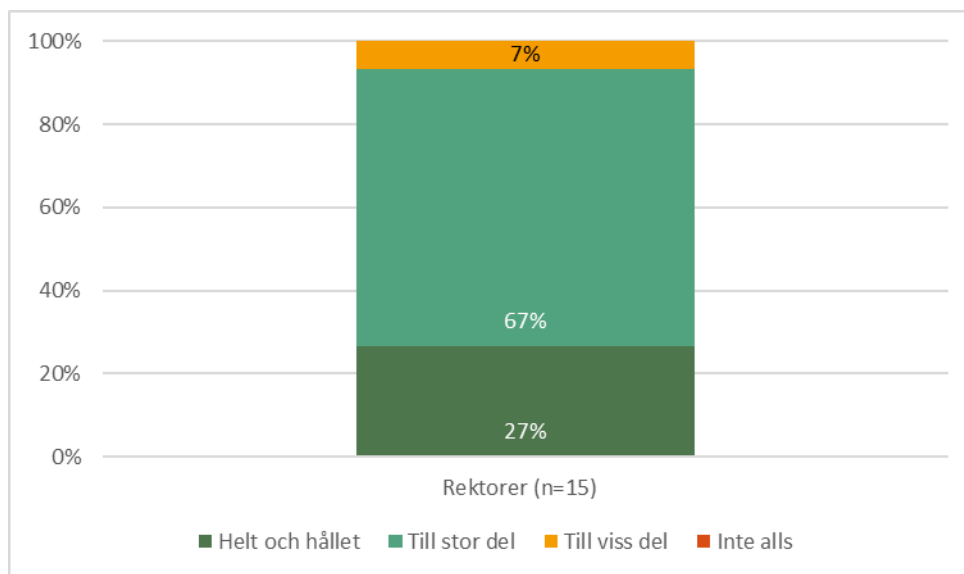

Lärare och studie- och yrkesvägledare vid de flesta skolorna beskriver att de inte haft några eller bara ett fåtal förändringar i elevers individuella studieplaner under perioden av fjärr-/distansundervisning. Ändringarna beskrivs inte vara kopplade till att undervisningen har varit på distans.

Många moment har genomförts men vissa moment har behövt läggas under dagar med närundervisning

Nästan samtliga rektorer uppger att alla moment till stor del eller helt och hållet kunnat genomföras under perioden av fjärr-/distansundervisning.

Skoldiagram 7. I vilken utsträckning kan ni genomföra alla moment när undervisningen bedrivs på distans?

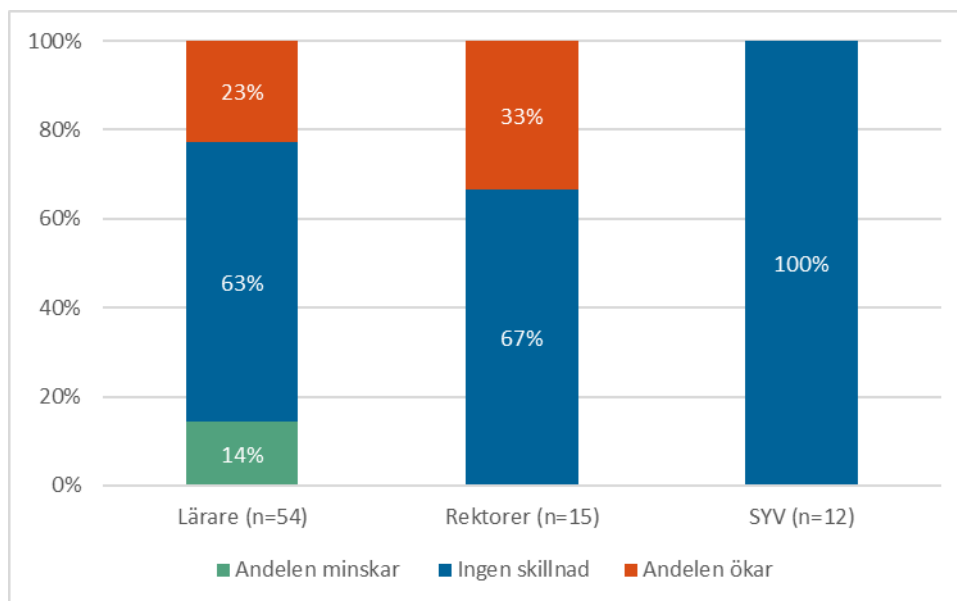
Närmare två tredjedelar av rektorerna anger vidare att det helt och hållet eller till stor del finns planering för när och hur uppskjutna moment och kurser ska genomföras.

Flera rektorer menar dock att vissa moment har varit svåra att anordna när undervisningen varit på distans, till exempel simning i idrott och hälsa. Momenten har dock lagts under dagar av närundervisning. Personal från elevhälsan bekräftar att moment eller ämnen som delvis är svåra att genomföra vid undervisning på distans är till exempel bild, musik, slöjd samt idrott och hälsa. Personal från elevhälsan och studie- och yrkesvägledare på en skola beskriver att många elever på språkintröduktion brukar ha praktik. Det har dock varit svårt att genomföra under perioden. Detta har negativt påverkat elevernas möjlighet att komma ut på arbetsmarknaden och också deras möjligheter att öva på det svenska språket.

Runt hälften av rektorerna och lärarna tror på minskad andel godkända betyg för årskurs 9

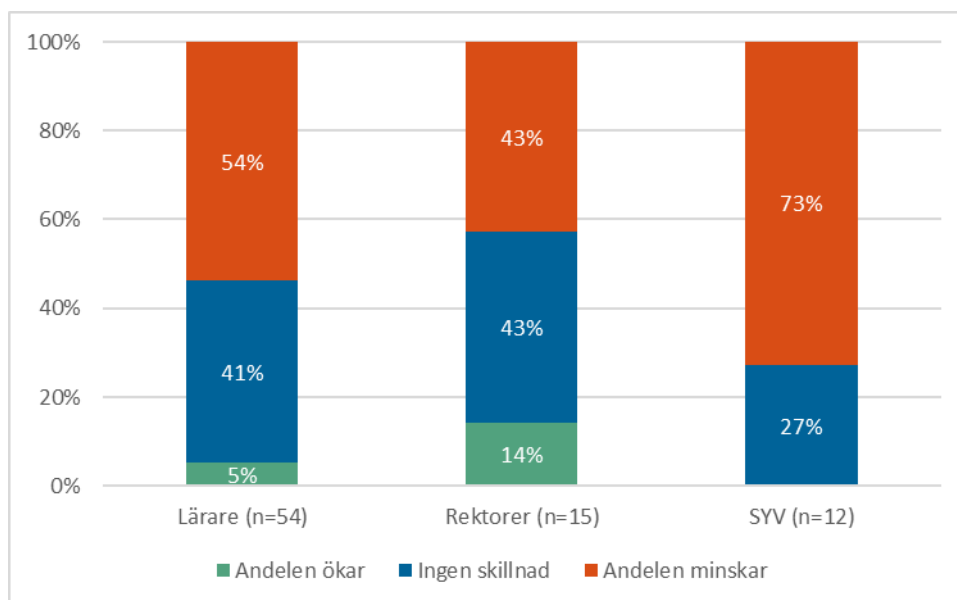
Några rektorer och nära en fjärdedel av lärarna tror att andelen elever som avslutar sina studier i förtid på språkintröduktion ökar när undervisningen är på distans. Omkring två tredjedelar av rektorerna och lärarna samt samtliga tillfrågade studie- och yrkesvägledare tror att undervisning på distans inte gör någon skillnad när det gäller andelen elever som avslutar sina studier i förtid på språkintröduktion.

**Skoldiagram 8. Hur tror du att den andel elever som i förtid avslutar sina studier på språkin-
troduktion påverkats av att undervisningen bedrivs på distans?**

Omkring hälften av rektorerna och lärarna tror att en minskad andel elever får godkända betyg för årskurs 9 på språkin-
troduktion vid fjärr-/distansundervisning. Mot-
svarande fråga till studie- och yrkesväglarna visar att nästan tre fjärdedelar tror
att andelen elever som får godkända betyg minskar.

**Skoldiagram 9. Hur tror du att den andel elever som får godkända betyg för årskurs 9 på
språkin-
troduktion påverkas av att undervisningen bedrivs på distans?**

Flera rektorer menar att det är svårt att veta hur elevernas möjligheter att fullfölja
sina studier och nå godkända betyg påverkas av undervisningen på distans, det är
något som behöver ytterligare analyser efter vårterminens slut. En rektor har jäm-
fört höstterminens omdömen med vårterminens och noterat en progression i ele-
vernas kunskapsutveckling. Det är dock svårt att veta om eleverna skulle ha nått

ännu längre om de enbart haft närundervisning. Eleverna vid den skolan, vars prognoser visade att de skulle ta sig vidare i sin utbildning, kommer till stora delar att nå dessa mål, även om de har haft undervisning på distans. En annan rektor berättar att de har varit fokuserade på att möta elever som riskerade att inte nå godkänt. Samtidigt är det svårt att veta hur väl de har lyckats leda eleverna mot högre betyg. Ytterligare en rektor beskriver att på språkintröduktion är det elever som nästa år ska nå grundskolans mål som drabbats mest av undervisning på distans. Det kommer att behövas extra resurser för att ge dessa elever det de nu missat. Rektorn bedömer att den negativa effekten inte är så stor för elever som endast läser svenska som andraspråk. För de eleverna arbetar man redan med stöd för identifierade behov. En rektor beskriver till exempel att kvaliteten på närundervisningen är högre än kvaliteten på fjärr-/distansundervisningen. Det kan ha påverkat elevernas kunskapsutveckling negativt. Lärarna har inte samma erfarenhet och kompetens att bedriva undervisning på distans som att undervisa i klassrummet. Att det ändå varit en relativt begränsad omfattning av fjärr-/distansundervisning kan möjligen bidra till att elevernas möjligheter att nå godkända betyg och fullfölja sina studier på språkintröduktion dock inte påverkats i så stor omfattning.

Lärarna, personal från elevhälsan samt studie- och yrkesvägledare vid några skolor menar att undervisningen på distans har påverkat vissa elevers möjligheter att fullfölja sina studier och få betyg. De berättar att vissa elever nästan har gett upp och tänker att det är lika bra att hoppa av eftersom de inte förstår instruktioner på distans. Ytterligare en studie- och yrkesvägledare berättar att eleverna inte tror att de ska hinna slutföra sina studier eller att de inte kan få betyg så att de kan söka till en gymnasieutbildning. Därför ser eleverna ingen anledning att göra en gymnasieansökan och då ger de upp. Ambitionen har då varit att motivera eleverna att trots allt ansöka till en gymnasieutbildning.

Det finns också exempel på rektorer vid några skolor som uppger att de inte ser en större risk än vanligt att elever avslutar sina studier eller inte får godkänt betyg för årskurs 9 jämfört med tidigare år. Lärarna, personal från elevhälsan samt studie- och yrkesvägledare vid dessa skolor instämmer i att de inte ser en större risk än vanligt att elever avslutar sina studier eller inte får godkända betyg för årskurs 9 till följd av undervisningen på distans. På dessa skolor har till exempel kunskapsutvecklingen följts upp noga och undervisning på distans har bedrivits under en mycket begränsad period under vårterminen. En framgångsfaktor har varit att återgå till närundervisning.

Svårt att mäta kunskapsutveckling – fler analyser behövs

Flera rektorer menar att det är svårt att mäta och se vilka konsekvenser undervisningen på distans har fått och hur den har påverkat elevernas kunskapsutveckling. De närmare följderna av fjärr-/distansundervisningen kommer troligen att synas tydligare framöver.

Rektorer och lärare vid några skolor ger dock exempel på olika sätt som använts för att försöka fånga information om kunskapsutvecklingen hos elever på språkintröduktion vid undervisning på distans. Det handlar om återkommande dialoger med och mellan lärare, personal från elevhälsan och annan skolpersonal. Avsikten är att diskutera elevernas prestation och progression för att bland annat fånga elever som riskerar att inte fullfölja sin individuella studieplan. Utifrån dialogerna planeras insatser för att eleverna ska kunna återhämta sådant de eventuellt behöver för att

fullfölja sin individuella studieplan. För att få indikationer på hur undervisningen på distans fungerar för elevgruppen har några rektorer genomfört enkäter för att få in underlag för att skapa bättre förutsättningar.

Några rektorer beskriver till exempel att det eleverna främst förlorat under perioden med undervisning på distans är de sociala kontakterna och möjligheten att utvecklas språkligt även med hjälp av de informella delarna av verksamheten. Tid på raster och i andra sammanhang när eleverna interagerar med varandra och med personalen på svenska är värdefull för elevgruppen.

En lärare reflekterar över att det inte behöver vara de svagaste eleverna som tappar i inlärning. Det kan i stället vara de elever som kommit längre i sin kunskapsutveckling som tappar mest. Mer avancerade aktiviteter som att diskutera en bok är svårare vid undervisning på distans. Elever på en lägre nivå kan få förberedda uppgifter på sin nivå medan det är svårt för dem som kommit längre i sin kunskapsutveckling.

Rektorerna och lärarna vid några skolor ger också exempel på att undervisningen på distans ändå fungerat bättre för vissa elever, eftersom det finns elever som vågar prata mer och som blir mer aktiva än vid tidigare närundervisning. Det har därtill handlat om att dessa elever kunnat fokusera bättre på sina uppgifter i fjärr-/distansundervisningen.

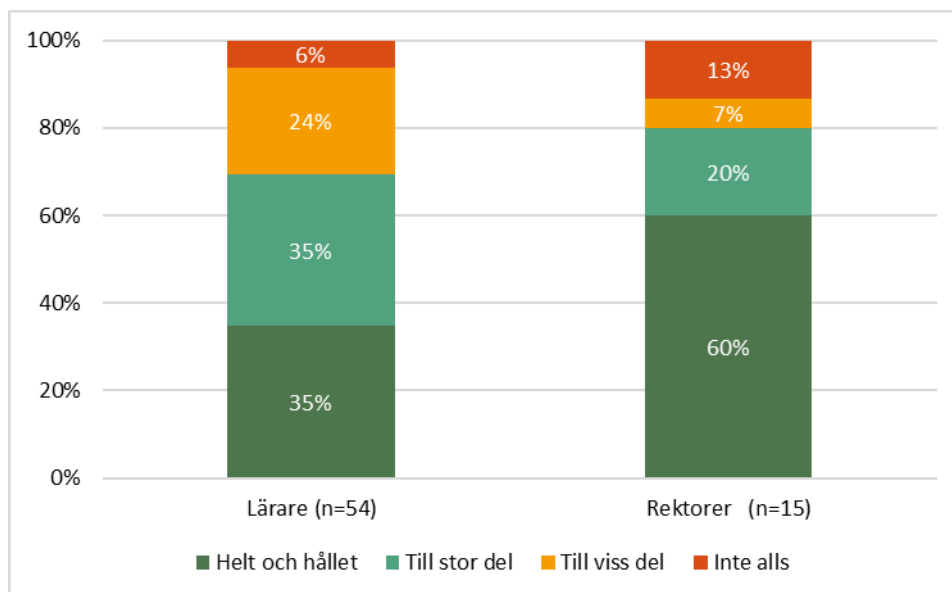
Närundervisning och lovskola för att stärka elevernas kunskapsutveckling vid undervisning på distans

Som tidigare beskrivits flyttas elever i behov av särskilt stöd eller andra anpassningar ofta till närundervisning istället för undervisning på distans för att de bättre ska kunna tillägna sig undervisningen. Vid sidan av att ersätta undervisning på distans med närundervisning beskriver många rektorer och lärare lovskolor som en kompenserande insats som erbjuds för att ta igen undervisnings- och inlärningstapp och för att flera elever ska klara sina betyg. Under våren och inför sommaren har lovskolor genomförts respektive planerats. En rektor beskriver dock att det är svårt att komma fram till hur skolan ska kunna kompensera elevernas förlorade undervisning och progression. Rektorn menar också att några få dagar lovskola under sommaren inte fullt ut kan uppväga det eleverna har förlorat. Ett par rektorer berättar att de har utökat antalet undervisningstimmar, till exempel över sommaren, för de elever som behöver kompletterande undervisning. Extra läxläsning och stöd av specialpedagogiska resurser är andra exempel.

Vissa elever har inte fått studiehandledning på modersmål i den omfattning de behöver

Några rektorer uppger att elever i behov av studiehandledning på modersmål har det till viss del eller inte alls. Nära en tredjedel av lärarna svarar på motsvarande sätt. Av tillfrågade rektorer menar de flesta att elever i behov av studiehandledning på modersmål helt och hållet eller till stor del har tillgång till det vid undervisning på distans. Nära tre fjärdedelar av lärarna svarar på motsvarande sätt.

Skoldiagram 10. I vilken utsträckning har elever i behov av studiehandledning på modersmål tillgång till detta när undervisningen bedrivs på distans?

På två av skolorna i distansinspektionen uppger rektor, lärare och elever att skolan inte tillhandahållit någon studiehandledning på modersmål under vårterminen 2021. En förklaring som uppges är att det råder brist på studiehandledare i modersmål, framför allt för vissa språkgrupper. Majoriteten av rektorerna beskriver dock att studiehandledning på modersmål finns tillgänglig för eleverna i de flesta av de stora språken även vid undervisning på distans. Några skolor anger dock att studiehandledning på modersmål i vissa språk skulle behövas i större omfattning. Denna situation gällde även innan fjärr-/distansundervisningen. Några rektorer beskriver att studiehandledningen på modersmål till exempel anlitas genom en extern part enligt avtal eller via en digital tjänst. Andra exempel är elevassistenter som talar olika språk och som därför även används som studiehandledare på modersmål.

Lärarna berättar att när det finns studiehandledning på modersmål så fungerar den väl, även vid undervisning på distans. Studiehandledningen på modersmål har fungerat som vanligt under perioden, men den kräver mer planering vid undervisning på distans än vid närundervisning. På flera skolor uppger lärarna på språkintrösktion att de samverkar med studiehandledarna kring undervisningen. Digitala lärplattformar där planering och material kan delas är ett bra stöd för studiehandledning på modersmål. Lärare beskriver till exempel att studiehandledarna har varit med på de digitala lektionerna. Under digitala lektioner har elever och studiehandledare kunnat gå över till ett eget digitalt rum för enskilt stöd, alternativt har de haft en chatt de kan använda för enskild kommunikation. Lärarna vid en skola beskriver dock att undervisning på distans inneburit att de förlorat lite av samverkan med studiehandledarna. När undervisningen är på distans måste studiehandledaren gå in och ut ur det digitala klassrummet för att prata med enskilda elever. Det gör att läraren och studiehandledaren inte har samma samspel som vid närundervisning. En rektor beskriver att den studiehandledning på modersmål som sker under lektionstid har varit mer utmanande att genomföra vid fjärr-/distansundervisning. Detta eftersom studiehandledaren upplevt att hen stör eller avbryter läraren när hen översätter vid digitala genomgångar. Lösningen har då varit att eleverna

oftare tog kontakt med studiehandledarna utanför lektionstid för att få hjälp och stöd via chatt eller andra kanaler. Andra exempel är upplägg med studiehandledning på modersmål vid separata fasta tillfällen under veckan. Eleverna har också möjlighet att på eget initiativ ta kontakt med studiehandledarna utanför planerade lektioner för tillfällen för frågor och stöd.

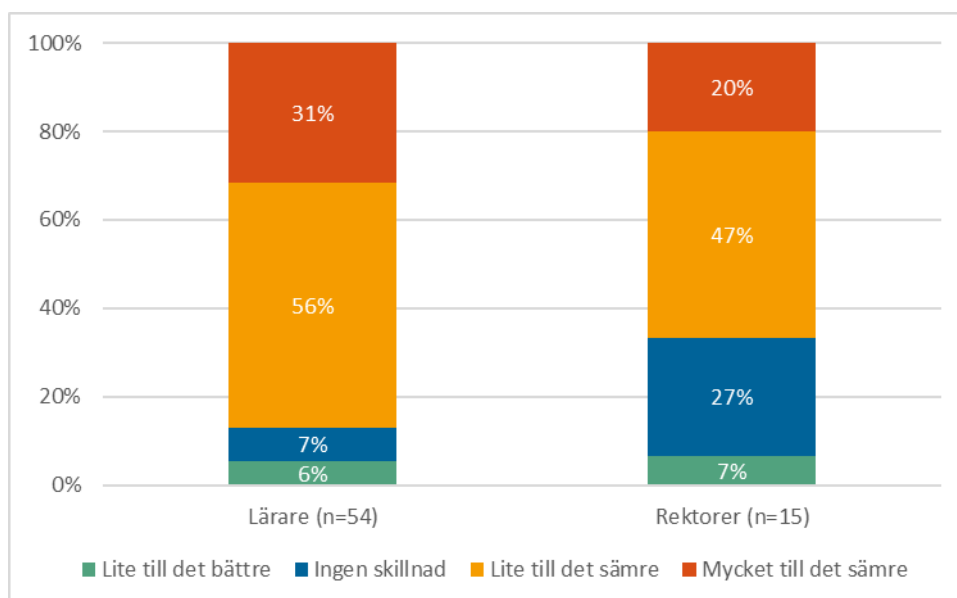
Nästan alla tillfrågade elever anger att studiehandledningen på modersmål finns tillgänglig och fungerar mycket bra eller ganska bra vid fjärr-/distansundervisning. De flesta eleverna beskriver att de har studiehandledning på modersmål som fungerat väl både vid undervisning på distans och vid närundervisning.

Språkutveckling i svenska - en utmaning vid undervisningen på distans

Elevernas muntliga språkutveckling har försämrats vid undervisning på distans

Av tillfrågade rektorer tror nästan hälften att elevernas språkutveckling överlag påverkas lite till det sämre av undervisning på distans. Några rektorer tror att språkutvecklingen påverkas mycket till det sämre. Drygt hälften av lärarna tror att språkutvecklingen påverkas lite till det sämre, samtidigt som en tredjedel av lärarna menar att språkutvecklingen påverkas mycket till det sämre av fjärr-/distansundervisning.

Skoldiagram 11. Hur tror du att elevers språkutveckling överlag påverkas av att undervisningen bedrivs på distans?

Flera rektorer berättar att elevernas kunskapsutveckling har påverkats negativt av att undervisningen skett på distans. Det handlar om kunskaper i det svenska språket, framför allt inom de muntliga färdigheterna att använda det svenska språket.

Lärarna vid flertalet skolor bekräftar rektorernas bild av att elevernas kunskapsutveckling inom vissa områden har påverkats negativt av undervisningen på distans. Det gäller framför allt elevernas muntliga språkutveckling (att tala svenska), särskilt för de elever som inte är så aktiva på lektionerna. Lärarna menar att elever med svag motivation och/eller försvårande studiemiljö i hemmet har påverkats mer negativt av fjärr-/distansundervisningen till skillnad från elever med ett stort eget driv. Lärare beskriver bland annat att elever som har ett större behov av stöd nog hade utvecklats mer om de hade haft närundervisning. Några lärare menar att de märker att eleverna oftare har en ytlig inläring, vilket syns på uppgifter som lämnas in. Lärarna tror att de kommer att märka av en "studieskuld" framöver.

Några lärare från ett par skolor beskriver å andra sidan att de inte uppfattar att elevernas språkutveckling påverkats negativt av undervisning på distans. Efter en inledande tid av viss talängslan bland eleverna, fungerade undervisningen på distans väl, bland annat med hjälp av digitala verktyg och ett språkutvecklande arbetssätt. En rektor menar också att det fungerat väl till följd av att man kunnat kombinera undervisning på distans med fjärr-/närundervisning.

Av tillfrågade elever (inga skillnader med avseende på kön) på språkintröddning anger två tredjedelar att möjligheterna att öva sig att tala svenska är sämre när undervisningen är på distans. En tredjedel av eleverna uppger att det inte är någon skillnad eller går bättre att öva sig att tala svenska vid fjärr-/distansundervisning.

Många elever beskriver att språkutvecklingen påverkas negativt vid undervisning på distans och de är överens om att det är lättare att lära sig tala svenska vid närundervisning. Flera berättar att undervisningen på distans innehåller mer skriftliga uppgifter. Lektionerna i fjärr-/distansundervisningen handlar ofta om att lyssna, läsa och skriva. Vid närundervisning talar de mer svenska på lektionerna. Många elever beskriver att de vid undervisning på distans enbart övar svenska på lektionerna, medan de övar svenska hela skoldagen när de har närundervisning. Då blir det fler tillfällen under hela skoldagen att tala svenska med klasskamrater, mentorer, lärare och övrig personal på skolan. Flera elever berättar också att de inte talar svenska hemma, det är därför svårare att få tillfällen att öva på att tala det svenska språket när mycket tid spenderas i hemmet. Några elever beskriver å andra sidan att de upplever att det fungerat väl att lära sig svenska när undervisningen är på distans eftersom det har varit en tydlig struktur på lektionerna.

En annan positiv faktor har varit när läraren delar in eleverna i smågrupper i olika digitala rum så att de kan öva på att tala svenska. Då kan eleverna också lättare hjälpa varandra med uppgifter i väntan på att läraren kommer på besök till det digitala rummet. Några elever anger å andra sidan att de ofta är samlade i helklass under lektionerna på distans och att de inte blir indelade i smågrupper där de skulle kunna öva mer aktivt.

Stor utmaning att skapa muntlig interaktion vid undervisning på distans

Lärarna berättar att det är en stor utmaning att skapa förutsättningar för muntlig interaktion i undervisningen på distans. Det kan vara svårt att tala när alla lyssnar och eleven syns på skärmen eller när eleven har en försvårande studiemiljö i hemmet. Det är därför viktigt att det är ett öppet klimat i elevgruppen. Lärare beskriver att en utmaning är att till exempel få till ett samtal där eleverna bygger vidare på varandras uttalanden under fjärr-/distansundervisningen. Lärare beskriver att den

lärarstyrda interaktionen blir bättre på distans, medan den spontana interaktionen blir sämre. Några lärare beskriver att eleverna blir tystare och inte heller ställer frågor i samma utsträckning som vid närundervisning. Det blir tydligt i bland annat samhällsorienterande ämnen där diskussioner är viktiga. Därför har olika alternativ som att redovisa i mindre grupper eller spela in redovisningar tagits fram i undervisningen på distans.

Lärare berättar att de fått anpassa undervisningen för att skapa förutsättningar för språklig interaktion. Till exempel är inte genomgångarna lika långa vid undervisning på distans. Vidare skapar lärarna mindre digitala grupprum för eleverna för diskussioner. Ett annat sätt att skapa interaktion mellan eleverna är skriftliga övningar eller problemlösning som eleverna arbetar med i mindre grupper. Ibland är det dock svårt för eleverna med grupparbeten, de behöver stöd från lärarna för att komma framåt i arbetet. De gäller främst i de grupper där eleverna inte känner varandra så väl.

Lärarna vid en skola ger exempel på hur de arbetar för att skapa språklig interaktion i undervisningen på distans. Till exempel läser läraren en text och eleverna lyssnar. Sedan får de välja två ord som de antingen kan beskriva genom motsatsord eller berätta om ordets innebörd. Sedan berättar alla elever för varandra om sina ord. Ett annat exempel är att man läst en gemensam bok med diskussionsfrågor där eleverna fått i uppgift att exempelvis jämföra något med sitt eget hemland, som traditioner, som de sedan redovisar muntligt för varandra. Olika former av gemensam läsning högt tillsammans är andra sätt som lärare använder för att öva på att tala språket.

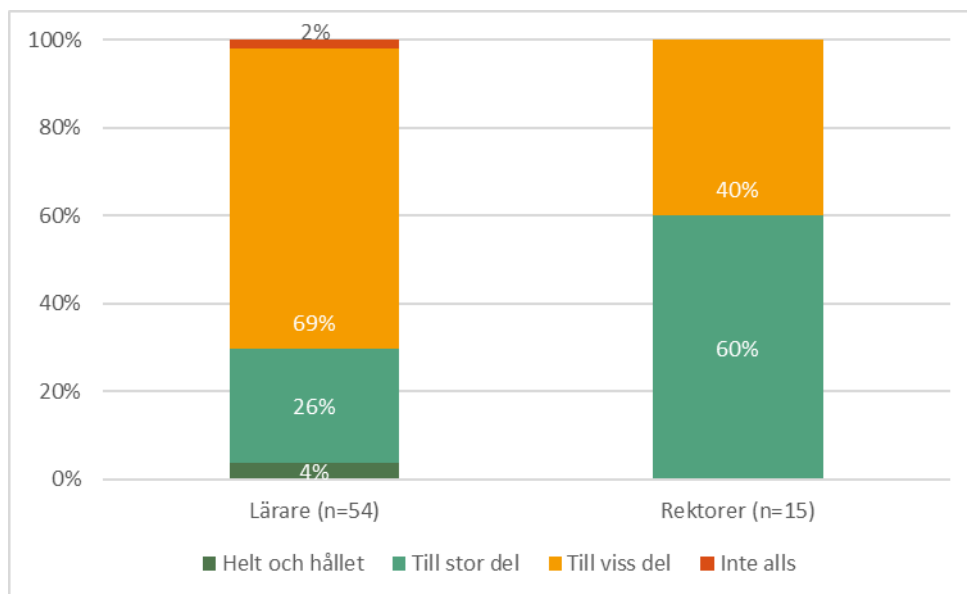
Lärarna vid en annan skola berättar bland annat att tillfällena med närundervisning har anpassats så att eleverna får mer språklig interaktion (till exempel teaterövningar och diskussioner) vid dessa tillfällen, än när de arbetar på distans. En lärare berättar att hen haft digitala möten med eleverna för att de ska få träna på att tala svenska, samt att det finns talövningar på den digitala lärplattformen, men att kvaliteten inte blir densamma som vid närundervisning.

Stor utmaning för skolan att aktivera och göra eleverna delaktiga vid undervisning på distans

Nära två tredjedelar av rektorerna menar att skolan till stor del lyckas med att göra elever aktiva och delaktiga vid fjärr-/distansundervisning. En fjärdedel av lärarna svarar på motsvarande sätt.

Drygt två tredjedelar av lärarna menar att skolan till viss del lyckas göra eleverna aktiva och delaktiga vid undervisning på distans. Drygt en tredjedel av rektorerna svarar på motsvarande sätt. I denna fråga är lärarna således något mer negativa än rektorerna till i vilken utsträckning skolan lyckas aktivera och göra elever delaktiga.

Skoldiagram 12. I vilken utsträckning lyckas skolan med att göra elever aktiva och delaktiga när undervisningen bedrivs på distans?

En utmaning i undervisningen på distans är att verkligen nå varje elev. Mycket tid och energi läggs på att hela tiden följa upp att alla elever är med och deltar (det kan till exempel ske genom att låta alla elever läsa högt och svara på frågor). Lärarna beskriver att de missar den allmänna kollen på eleverna när undervisningen är på distans. De saknar den direkta kontakten som de kan ha i klassrummet där de uppfattar små signaler och kan ge den direkta hjälpen som många behöver.

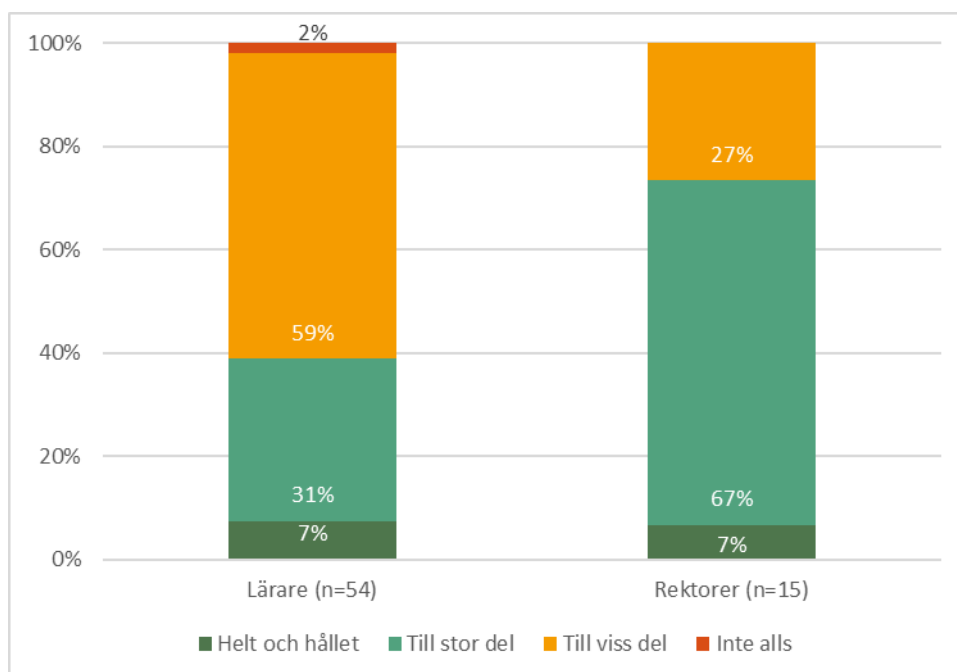
Lärarna vid några skolor berättar att det finns en utmaning i att aktivera eleverna vid undervisning på distans då vissa elever stänger av kameran och mikrofonen, vilket leder till att lärarna inte är säkra på om de faktiskt är med på lektionen. En lärare beskriver ett sätt att undersöka om eleverna har följt med i undervisningen när de inte har kameran på är att be någon av eleverna att återberätta de instruktioner läraren gett. Rektorer på några skolor berättar att vissa elever inte vill vara med på bild vid undervisning på distans, vilket leder till att det blir svårare för lärarna att kommunicera och säkerställa att eleverna är aktiva under lektionerna. Lärarna beskriver också att de försöker skapa rutiner för när kameran ska användas. En lärare beskriver att kameran ska vara på under lektionstid, förutom när läraren delar skärm med eleverna. Vissa lärare ber eleverna att ha på kameran i början av lektionen, men sedan brukar eleverna stänga av kamerorna. Ibland sätter elever inte på kameran, fastän lärarna ber om det, vilket gör det svårt att se om eleverna är aktiva eller inte. Några elever vid olika skolor beskriver att lärarna arbetar på olika sätt och varierar lektionerna för att eleverna ska lära sig svenska i sina olika ämnen även vid fjärr-/distansundervisning. Uppgifterna anpassas till exempel till vad olika elever behöver träna mer på.

Svårare att möta elevernas behov av stöd och stimulans i sin språkutveckling vid undervisning på distans

Drygt två tredjedelar av rektorerna anger att skolan till stor del eller helt och hållet kan möta elevers behov av stöd i sin språkutveckling när undervisningen är på distans, medan bara en dryg tredjedel av lärarna anger att skolan till stor del eller helt och hållet kan möta elevers behov vid fjärr-/distansundervisning. I denna fråga är alltså lärarna mer tveksamma än rektorerna till att skolan kan möta elevers behov av stöd vid undervisning på distans.

Närmare två tredjedelar av lärarna uppger å andra sidan att skolan endast till viss del kan möta elevers behov vid undervisning på distans. Bara några av rektorerna svarar på motsvarande sätt.

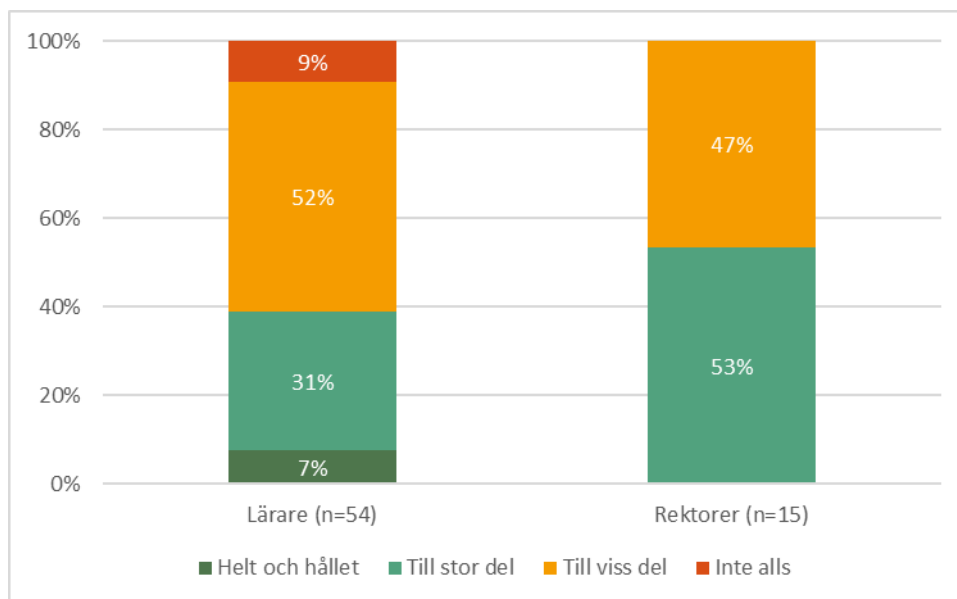
Skoldiagram 13. I vilken utsträckning kan skolan möta elevers behov av stöd i sin språkutveckling när undervisningen bedrivs på distans?

När det gäller att möta elevers behov av stimulans i sin språkutveckling vid undervisning på distans menar nära hälften av rektorerna att skolan kan möta detta till viss del. Drygt hälften av lärarna svarar på motsvarande sätt.

Drygt hälften av rektorerna anger å andra sidan att skolan kan möta elevers behov av stimulans till stor del. Omkring en tredjedel av lärarna svarar på motsvarande sätt.

Skoldiagram 14. I vilken utsträckning kan skolan möta elevers behov av stimulans i sin språk-utveckling när undervisningen bedrivs på distans?

Lärarna beskriver att undervisningen på distans har lett till att de behövt anpassa undervisningen mer än tidigare efter elevgruppens behov av förutsägbarhet, struktur samt tydliga och upprepade förklaringar i undervisningen. Lärarna har försökt möta elevernas behov genom att bland annat skapa en tydlig struktur för undervisningen på distans, för att skapa förutsägbarhet för eleverna. Det innebär till exempel att mycket skriftligt material tillgängliggjorts på digitala lärplattformar. En rektor beskriver att lärarna blivit bra på att skapa ännu tydligare uppgifter till eleverna – en erfarenhet som de kommer ta med sig till närundervisningen. Det har också handlat om att anpassa själva undervisningen, till exempel med digitala prov, filmklipp, inspelade moment/lektioner och gruppdiskussioner i digitala grupprum när undervisningen bedrivs som fjärr-/distansundervisning. Några lärare beskriver att de använt bildstöd, inläsningstjänst och andra språkutvecklande program för att stödja elevernas språkutveckling.

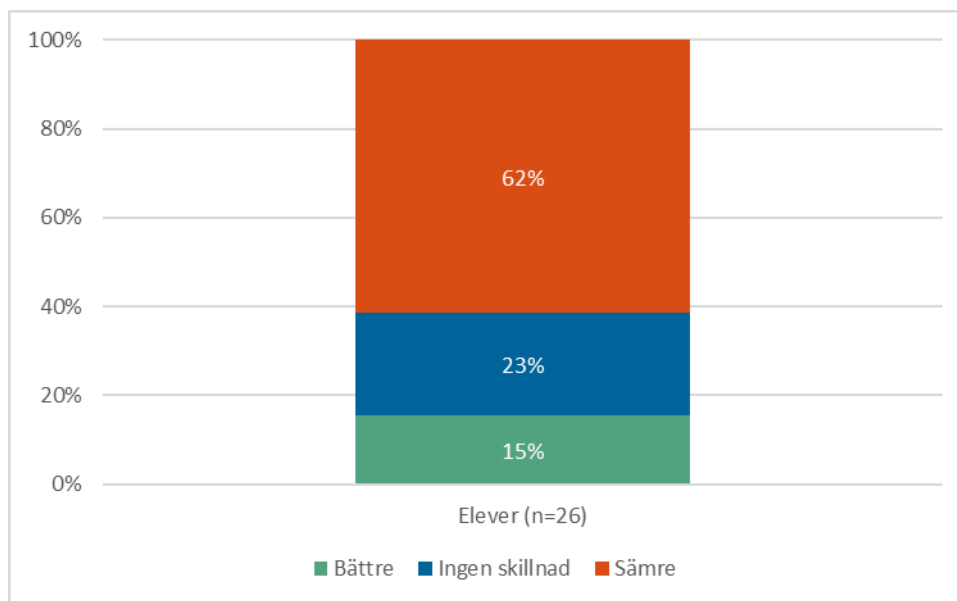
Några lärare beskriver att eleverna har blivit bättre på sitt skrivande i undervisningen på distans. De har fått mer struktur på sina texter och har en större förståelse för hur en text ska se ut. En rektor bekräftar att det blivit mer skrivuppgifter för eleverna vid fjärr-/distansundervisningen. Rektorn menar att det har varit en process för lärarna att få till bra undervisningsmetoder och att kunna jobba språkutvecklande med god kvalitet under distansperioden. En annan rektor berättar att en utmaning har varit uppgiftstätheten, att det är svårt att hitta en balans mellan görande och att befästa kunskaper. Hen säger att det blir extra problematiskt på språkintrödd för att eleverna verkligen behöver kunna tillämpa språket i sina ämnen och de har inte det redan befäst.

En rektor och några lärare menar att kontakten mellan lärare och elever har ökat under fjärr-/distansundervisningen för att möta elevernas behov av stöd. Det är mer kontinuerlig kontakt genom telefonsamtal, chatt och sms än tidigare. Elevernas mentorer är väldigt aktiva med att kontakta elever när de uppmärksammar behov av stöd. Eleverna kan ställa frågor i det digitala klassrummet om de behöver få

uppgifter förklarade tydligare. En lärare beskriver att eleverna ibland blir blyga och inte vågar fråga under de digitala lektionerna.

Av de tillfrågade eleverna (inga skillnader med avseende på kön) anger nära två tredjedelar att möjligheterna till stöd och hjälp med att lära sig svenska blir sämre vid fjärr-/distansundervisning.

Elevdiagram 2. Tycker du att dina möjligheter att få stöd och hjälp med att lära dig svenska blir bättre eller sämre när undervisningen är på distans?

Enligt flera elever fungerar det betydligt bättre att få hjälp och med genomgångarna när de har närundervisning. Detta eftersom de då har ögonkontakt med läraren, som då kan se direkt om någon inte hänger med. I skolan är det lättare att tolka varandra när läraren ser ansiktena på eleverna. De tycker att de får mer genomgångar på tavlan på plats, att förklaringarna blir bättre och att det är lättare att be om hjälp. Några elever beskriver att det har blivit svårare att få individuell hjälp av läraren vid undervisning på distans. Eleverna berättar att de blir tystare och delvis mindre delaktiga vid undervisning på distans och det varierar mellan lärare i vilken mån de ställer riktade frågor till alla elever så att alla tvingas prata någon gång under varje lektion. Även om eleverna uppger att de kan ställa frågor och prata med läraren i helklass eller i mindre grupper även på distans så ställer de inte lika mycket frågor vid undervisning på distans. Några elever beskriver att ett arbetssätt som varit lärorikt under fjärr-/distansundervisningen har varit att läsa högt ur en bok, lyssna på varandra och däremellan reflektera över texten tillsammans.

Vid närundervisning berättar eleverna att det är lättare att fråga läraren flera gånger och att läraren kan visa hur de ska göra. Läraren kan svara på frågor när det är undervisning på distans, men samtidigt menar eleverna att de har fått ta mer eget ansvar vid undervisning på distans. Ibland är svårt att få hjälp och eleverna uppger att de måste sköta uppgifterna självständigt och exempelvis googla vad vissa ord betyder. Elever vid en annan skola beskriver att undervisningen på distans handlar mycket om att enskilt lösa skriftliga uppgifter som lämnas ut i början av lektionerna. Eleverna berättar att det är upp till deras eget initiativ att söka stöd hos läraren om de har frågor. Eleverna uppger att de skulle behöva mer aktiv hjälp generellt av lärarna för att öva det svenska språket.

Några elever beskriver att det har varit en fördel att man kan få innehållet förklarat flera gånger vid undervisning på distans (till exempel finns instruktioner och filmer digitalt för eleverna att se flera gånger) och att undervisningen blivit mer planerad och strukturerad.

Uppföljning och återkoppling kring elevernas språkutveckling stöds av digitala lärplattformar

Lärarna vid flera skolor beskriver att de följer elevernas arbete vid undervisning på distans genom den digitala lärplattformen, där de kan se hur långt eleverna kommit i sina uppgifter. Genom lärplattformarna ger lärarna eleverna mer kontinuerlig återkoppling, både skriftligt och muntligt. Några lärare menar att de på detta sätt har fått mycket god kontroll på hur eleverna ligger till och kunnat sätta in insatser till de elever som behöver. Genom att använda digitala program där läraren kan se vad eleven gör i realtid har lärarens möjlighet att ge respons på elevens insatser varit goda, även vid fjärr-/distansundervisning. Lärarna har även ämnessamtal då de kan ge mer långsiktig respons till elever. Lärarna har täta diskussioner om eleverna och deras progression. Lärarna beskriver att en fördel är att det är lättare att återkoppla mer fokuserat och ostört till varje elev när undervisningen är på distans. En fördel lärarna vid en annan skola ser i undervisningen på distans, kopplat till elevernas språkliga utveckling, är att eleverna kan få snabbare och mer återkoppling på sina skrivna uppgifter mot hur det kan vara i närundervisningen. En lärare berättar att i närundervisning kan fem elever ha sina händer uppe samtidigt, och läraren hjälper dem en och en med vad som allteftersom visar sig vara samma problem. Om någon ställer en fråga i undervisningen på distans får alla svaret direkt, på så vis kan fler få hjälp snabbare om de har samma fråga.

Lärarna vid en skola berättar å andra sidan att de ger eleverna mest återkoppling de dagar de är i skolan, de menar att det är lättare att följa upp och ge återkoppling i stunden vid närundervisning.

Många elever bekräftar att lärarna ger dem kontinuerlig återkoppling på hur de ligger till och ger råd kring vad de behöver öva på för att utvecklas i sin svenska.

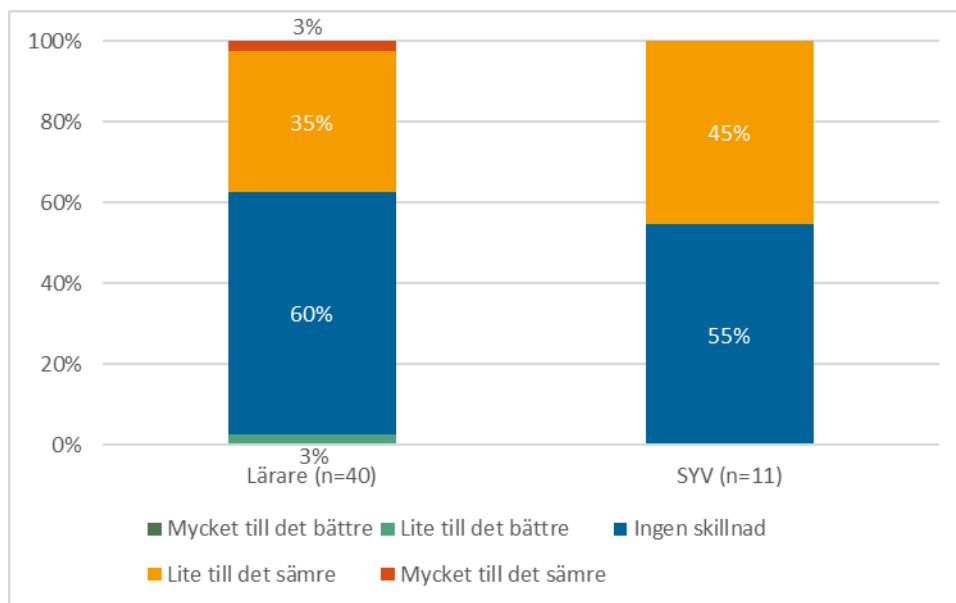
Vägledande och hälsofrämjande arbete - viktigt för elevernas motivation och mående vid undervisning på distans

Elevernas bild av sin framtid vid undervisning på distans upplevs som oförändrad eller något till det sämre

Nära två tredjedelar av lärarna och drygt hälften av studie- och yrkesvägledarna upplever att fjärr-/distansundervisningen inte gjort någon skillnad för elevernas bild av sin framtid.

Drygt en tredjedel av lärarna och nära hälften av studie- och yrkesvägledarna upplever dock att elevernas bild av sin framtid har påverkats lite till det sämre av undervisning på distans.

Skoldiagram 15. Hur upplever du att elevernas bild av sin framtid överlag påverkas av att undervisningen bedrivs på distans?

Insatser för att ge information och stöd vad gäller studier och framtidsmöjligheter – de elever som är på väg vidare har prioriterats

När det gäller studie- och yrkesvägledning för elever på språkintröktion är bilden från distansinspektionen blandad. På omkring hälften av skolorna beskriver lärare, personal från elevhälsan och studie- och yrkesvägledare att eleverna har erbjudits studie- och yrkesvägledning enligt den ordinarie rutinen och att fokus varit på de elever som är på väg att söka sig vidare till annan utbildning. Eleverna informeras till exempel i grupper om utbildningssystemet i Sverige och elevernas valmöjligheter. Därtill har det varit prioriterat att hålla individuella samtal och stödja elever som är aktuella för ansökningar till vidare utbildning på till exempel gymnasium, kommunal vuxenutbildning eller folkhögskola. På skolorna samarbetar studie- och yrkesvägledare med mentorer, lärare och/eller elevhälsan för att tillsammans informera och stödja eleverna. De beskriver också att det inte förekommit några särskilda eller extra insatser till följd av fjärr-/distansundervisningen. Men vissa skolor har intensifierat möjligheterna för eleverna att få information genom att bland annat använda flera kanaler (till exempel möten på plats, digitala möten, chatt och telefon). En rektor beskriver till exempel att eleverna träffar sin elevcoach, kurator och ibland studie- och yrkesvägledare under mentorstiden. Där använder de sig av ett årshjul där olika områden tas upp som till exempel skolsystem, studievägar, yrkesval, arbetsliv och möjligheter i Sverige. En annan rektor berättar till exempel att det under höstterminen planeras bli ett tydligare fokus på att väva in vägledningsfrågor i undervisningen på bland annat språkintröktion. Elever vid skolorna bekräftar att de haft samtal eller fått information digitalt eller på plats med studie- och yrkesvägledare för att planera sin framtida utbildning. Eleverna bekräftar att

de under perioden av fjärr-/distansundervisning haft vägledningssamtal och information för att planera sin framtida utbildning. Det kan till exempel handla om behörighetskrav inför val till fortsatta studier och framtida yrkesval. Studie- och yrkesvägledaren finns tillgänglig för eleverna dels på plats i skolan och dels via digitala kanaler som till exempel chatt.

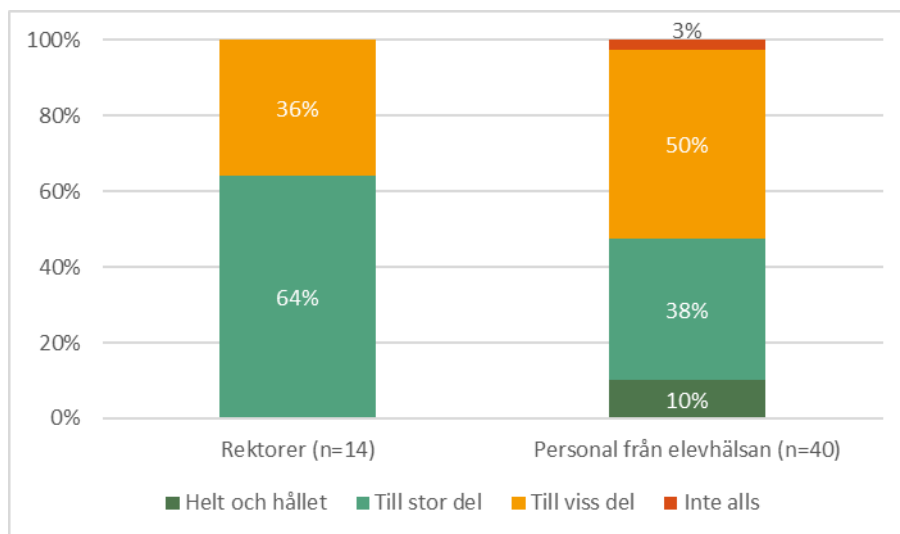
På några skolor berättar rektorer, lärare, personal från elevhälsan och studie- och yrkesvägledare å andra sidan att det funnits en utmaning i att vägleda eleverna, framförallt beroende på bristande resurser på skolan. Några lärare beskriver att det blivit tydligare under perioden av fjärr-/distansundervisning att alla elever på språkintroduktion har större behov av vägledning för att till exempel bibehålla sin motivation. Studie- och yrkesvägledaren finns till exempel tillgänglig för eleverna att själva söka upp på eget initiativ. Det förekommer inte så mycket uppsökande verksamhet, i vissa fall beroende på att det inte funnits elever som varit aktuella för val till fortsatta studier under vårterminen. Lärarna beskriver att man inte ser behov av detta eller att det förekommer lite eller ingen samverkan mellan studie- och yrkesvägledare och lärare/mentorer. Kontakter tas vid behov i enskilda fall. På dessa skolor upplever man att studie- och yrkesvägledningen inte fungerat så bra på distans och man har istället främst valt att ha den på plats på skolan. Eleverna uppger behöva det fysiska mötet, speciellt när de ska göra svåra framtidsval. Eleverna vid dessa skolor bekräftar att de inte har haft några samtal som initierats av studie- och yrkesvägledare för att planera nästa steg i utbildningen eller framtida val. Några uppger att de inte haft behov av sådana samtal under vårterminen.

Mentorerna och lärarna viktiga för att fånga måendet och behoven hos eleverna

Drygt en tredjedel av rektorerna respektive hälften av personalen från elevhälsan uppger att de endast till viss del har en heltäckande bild av elevernas behov av förebyggande och hälsofrämjande insatser vid undervisning på distans.

Nära två tredjedelar av rektorerna uppger att skolan till stor del har en heltäckande bild av elevernas behov av förebyggande och hälsofrämjande insatser vid fjärr-/distansundervisning. Av personalen från elevhälsan uppger knappt hälften att de till stor del eller helt och hållet har en heltäckande bild.

Skoldiagram 16. I vilken utsträckning har skolan en heltäckande bild av elevernas behov av förebyggande och hälsofrämjande insatser när undervisningen bedrivs på distans?

På flera skolor berättar rektorer, lärare och personal vid elevhälsan att de på olika sätt försöker få en bild av elevernas mående och behov under fjärr-/distansundervisningen. Mentorer, lärare och annan skolpersonal som har daglig kontakt och håller samtal med eleverna har varit mycket viktiga för att få en uppfattning om elevernas mående och behov samt för att signalera till elevhälsan. Vid flertalet skolor beskrivs att en stor del av arbetet med att fånga upp elevers mående och behov har legat på mentorer och lärare under perioden av undervisning på distans. Vidare tas elevers mående och behov upp vid till exempel regelbundna veckovisa möten med elevhälsan där enskilda elevers och klassers motivation och hälsa diskuteras. Flera skolor har också använt enkäter i olika former för att ta reda på elevernas mående och behov.

Rektor på ett par skolor beskriver å andra sidan att skolan inte aktivt har tagit reda på om elevgruppen på språkintrödnings har behov av förebyggande eller hälsofrämjande insatser under den här perioden. Fokus har istället legat på det åtgärdande elevhälsoarbetet.

Elevhälsan ofta tillgänglig på plats men bedriver begränsat förebyggande och hälsofrämjande arbete

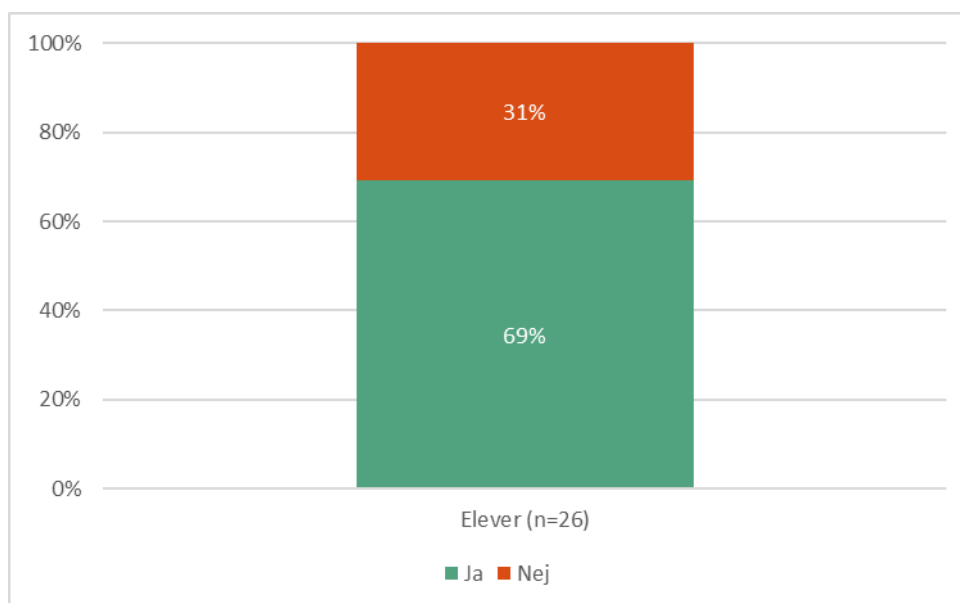
På flera skolor beskriver de intervjuade att elevhälsan har funnits tillgänglig på plats på vanligt sätt för eleverna under perioden av undervisning på distans. Därtill har information funnits tillgänglig i olika digitala kanaler på några skolor.

På några skolor har det varit upp till eleverna att ta kontakt med elevhälsan på eget initiativ. Elevhälsan arbetar på dessa skolor främst åtgärdande med de elever som varit eller har blivit pågående ärenden. En rektor noterar dock att eleverna inte alltid tar eget initiativ kring sin hälsosituation. Rektorn beskriver att elevhälsan trots det inte haft några särskilda uppsökande insatser med anledning av covid-19-pandemin. Lärare vid en av skolorna ger exempel på att samverkan med elevhälsan sedan tidigare inte varit så väl utvecklad och att det har fortsatt under perioden med

fjärr-/distansundervisningen. Lärarna beskriver att elevhälsan inte arbetat förebyggande och hälsofrämjande i någon större utsträckning under perioden.

Drygt två tredjedelar av eleverna (inga skillnader med avseende på kön) menar att skolan tar reda på hur de mår under perioden av undervisning på distans. Nära en tredjedel av eleverna svarar dock nej på den frågan.

Elevediagram 3. Tycker du att skolan (till exempel er mentor eller elevhälsan) tar reda på hur ni elever mår när undervisningen är på distans?

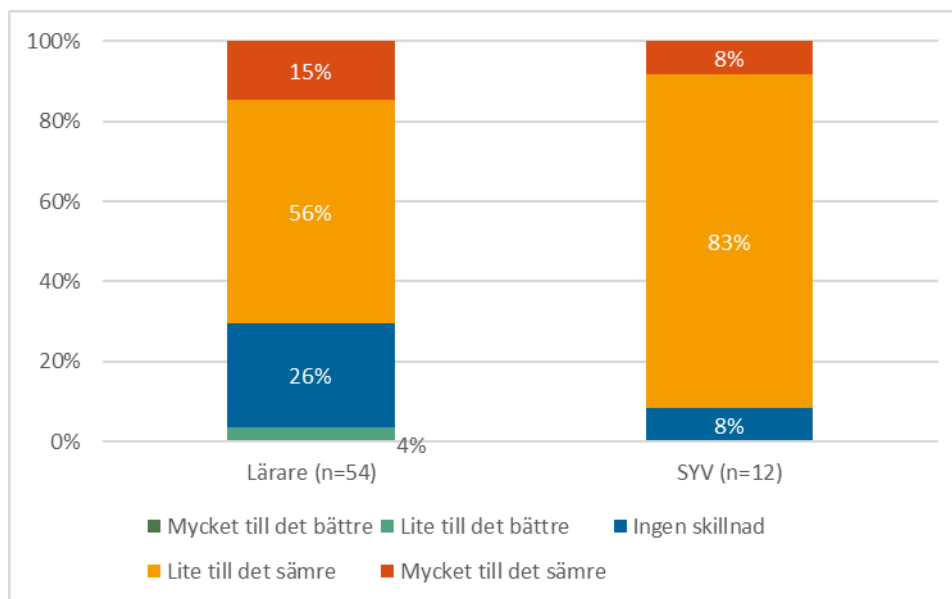

Elever vid flertalet skolor beskriver att det främst är mentorer och lärare som frågar efter hur de mår. De upplever att lärarna lyssnar på dem och att de om de hör att en elev inte mår bra kontaktar eleven efter lektionen för att stämma av. Elever vid några skolor bekräftar också att de fått svara på enkäter om hur de mår och vad de behöver under fjärr-/distansundervisningen. Några elever vid ett par skolor noterar dock att frågorna ofta handlar om hur studierna fungerar och inte hur eleverna mår. Vid några skolor uppger å andra sidan eleverna att de inte fått några frågor från skolan om hur undervisningen på distans påverkar deras mående. Det är upp till eleverna att på eget initiativ kontakta elevhälsan om de känner behov.

Elevernas motivation har försämrats

När det gäller hur elevernas motivation överlag påverkas av fjärr-/distansundervisning menar nära tre fjärdedelar av lärarna och de flesta av studie- och yrkesväglarna att den påverkats lite till det sämre eller mycket till det sämre.

Skoldiagram 17. Hur upplever du att elevernas motivation överlag påverkas av att undervisningen bedrivs på distans?

Lärarna och studie- och yrkesvägledarna vid ett flertal skolor berättar att det vid fjärr-/distansundervisning har varit svårt med motivationen för elever på språkintrouktion. Det kan handla om elever som haft försvårande studiemiljö i hemmet (som till exempel trångboddhet) eller för de som bor ensamma. Lärarna ger exempel på att elever som innan covid-19-pandemin hade en problematisk frånvaro har fått en ännu mer problematisk frånvaro under perioden med fjärr-/distansundervisning. Det har blivit svårare att nå dessa elever digitalt, tidigare var de lättare att fånga upp då de kanske ändå befann sig i skolans lokaler. Det finns också exempel på elever som uttrycker oro för att de själva eller familjemedlemmar ska drabbas av smitta vilket också leder till sviktande motivation för studierna. Personal från elevhälsan vid en skola beskriver att rutiner och struktur är en utmaning för elever vid undervisning på distans. Det kan till exempel handla om att elever vänder på dygnet och arbetar med skoluppgifter på nätterna.

Lärarna och personal från elevhälsan uppger att de arbetar mycket med att motivera eleverna till att delta i undervisningen. Intervjuade från flera skolor beskriver, som tidigare nämnts, att en åtgärd för att stödja elever där motivationen sviktat har varit att låta dem ha närundervisning på plats i skolan istället. För att stödja elever som tappar motivation, struktur och rutiner har personal från elevhälsan, lärare och mentorer också tipsat om hur man kan strukturera sin dag, vikten av fysisk aktivitet samt att vara utomhus. Det finns också enstaka exempel på skolor där undervisning på distans inte uppges ha påverkat motivationen negativt för eleverna på språkintrouktion.

Flickornas och pojkarnas motivation, behov och utmaningar upplevs skilja sig åt

Flera rektorer anger att de inte har fått/har någon uppfattning om huruvida undervisningen på distans påverkat flickor och pojkar olika. Rektorer och lärare vid ett par skolor upplever dock att det finns skillnader mellan flickors och pojkars behov och utmaningar relaterat till undervisning på distans. Pojkarnas frånvaro upplevs ha

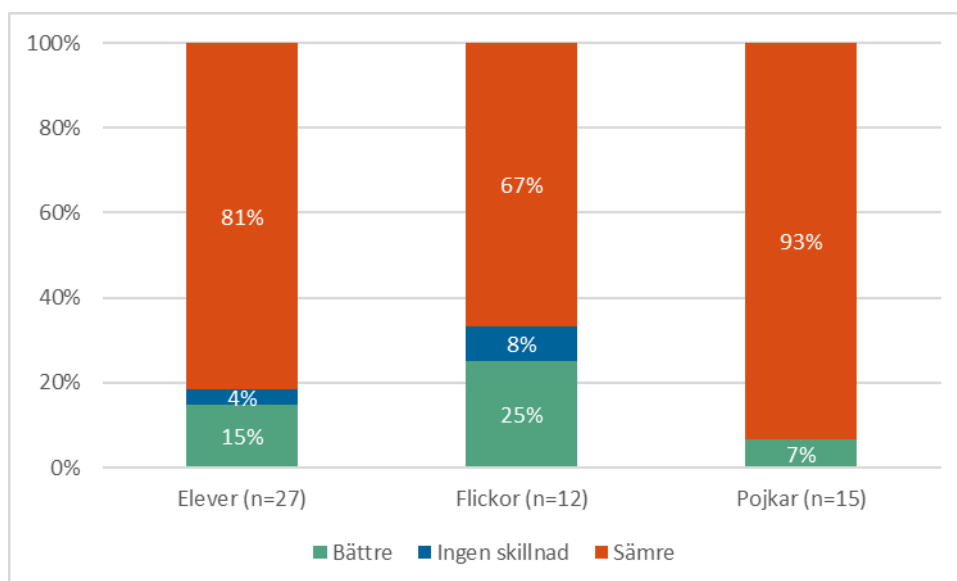
ökat tillsammans med en mer sviktande motivation än bland flickor. Pojkar uppfattas vidare tappa struktur under skoldagen i större omfattning än flickor. Pojkarna upplevs inte heller vara lika aktiva som flickorna på lektionerna – men mönstret är inte tydligt.

Lärare vid några skolor lyfter fram att flickorna uttrycker att de känner sig ensamma och vill komma till skolan, som kan vara en av få platser där de kan umgås med andra. Lärarna uppfattar att flickorna är mer knutna till sina hem under fjärr-/distansundervisningen. En rektor uttrycker att det blivit tydligt att skolan är en fristad och en friskfaktor. Lärarna vid några skolor beskriver att de uppfattat att flickorna i större utsträckning får ta ett stort ansvar för hemmet när de haft undervisning på distans och varit hemma på dagtid, vilket kan göra att flickor får svårt att hinna med studierna och delta i undervisningen på distans. Det kan handla om att de istället behöver ta hand om yngre syskon och laga mat. Personalen vid elevhälsan vid en skola uppger att flickorna där känner sig mer stressade än pojkarna över hur de ska klara av sina studier.

De flesta av eleverna uppger att motivationen är sämre när undervisningen är på distans. Av pojkarna svarar nästan alla att motivationen är sämre, två tredjedelar av flickorna svarar på motsvarande sätt. Pojkarna uppger således i större utsträckning än flickorna att motivationen är sämre.

Det är dock viktigt att notera att det är få respondenter i de båda grupperna.

Elevdiagram 4. Tycker du att din motivation är bättre eller sämre när undervisningen är på distans?

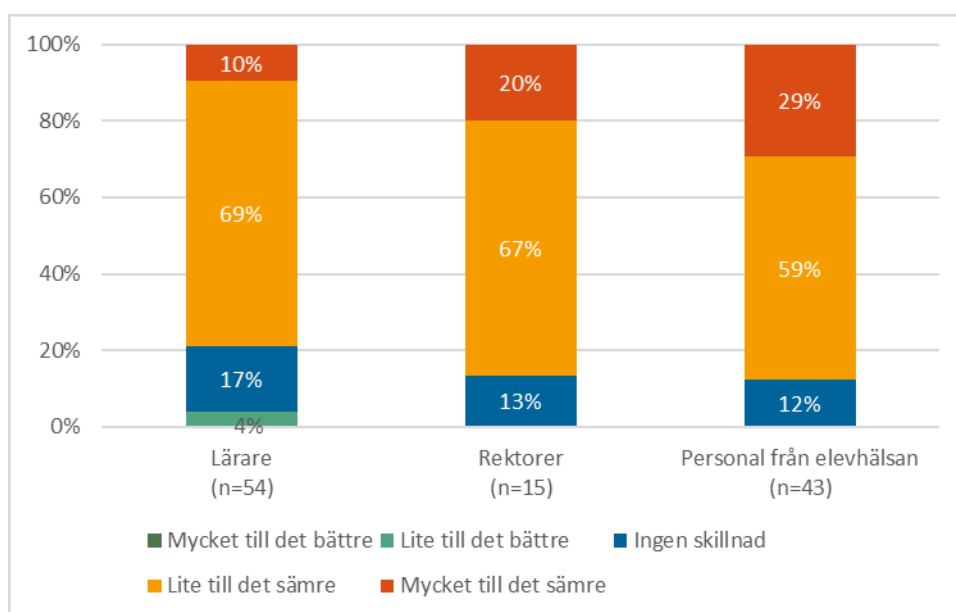
Flera elever bekräftar att det är svårt att hitta motivationen när de har undervisning på distans, främst på grund av att de sitter hemma ensamma. Eleverna vid flera skolor berättar att de har tappat motivationen till studierna och är nedstämda samt att det är svårt att minnas vad de har lärt sig. När de är hemma är de trötta och vill sova. Eleverna beskriver sig som mindre engagerade när undervisningen är på distans. Några elever berättar till exempel att de fått instruktioner av lärare att inte sitta i sovrummet eller i sängen när de är hemma, utan sitta vid ett bord och att de kan ha musik i lurar om det hjälper dem att koncentrera sig. Det finns också exempel på elever som berättar att skolan ringer och väcker dem på morgonen så

att de ska komma i tid till de lektionerna. Flera beskriver också att när de får komma till skolan har de energi och vill arbeta. Ett fåtal elever beskriver samtidigt att motivationen blivit bättre under fjärr-/distansundervisningen genom att det funnits mer tid till att fördjupa sig i sina studier samt att deras tekniska och digitala kunskaper utvecklats mycket.

Elevernas mående har försämrats överlag

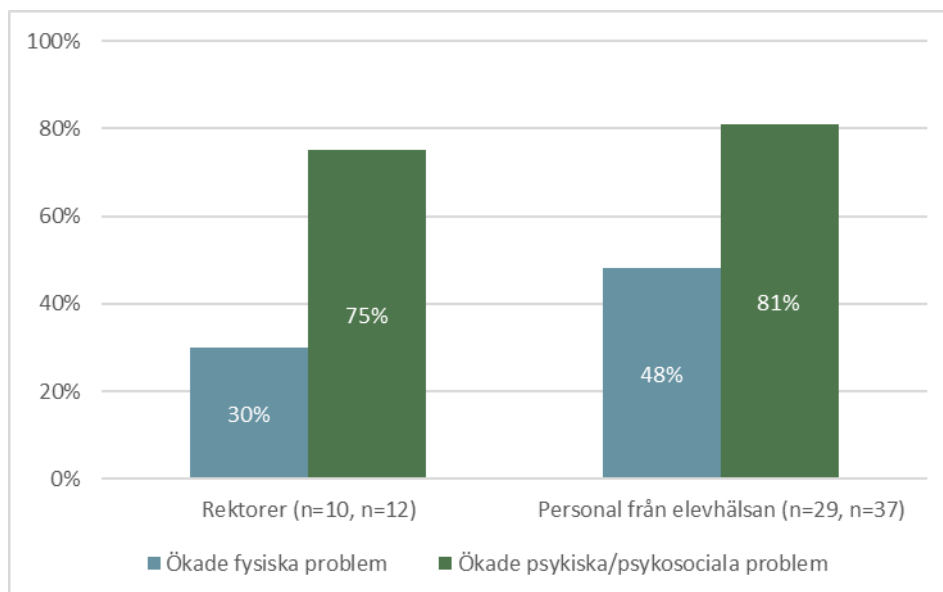
Nästan alla rektorer, lärare och personal från elevhälsan ger en till stor del samstämmig bild av att de upplever att elevernas mående överlag påverkas lite till det sämre eller mycket till det sämre av fjärr-/distansundervisning.

Skoldiagram 18. Hur upplever du att elevernas mående överlag påverkas av att undervisningen bedrivs på distans?

Tre fjärdedelar av rektorerna uppger att elevernas psykiska/psykosociala problem ökar vid fjärr-/distansundervisning. Tillika anger många av elevhälsans personal detta. Närmare hälften av personalen från elevhälsan anger också att elevernas fysiska problem ökar vid fjärr-/distansundervisning.

Skoldiagram 19. Upplever du att hälsoproblemen ökar för eleverna på grund av att undervisningen bedrivs på distans?

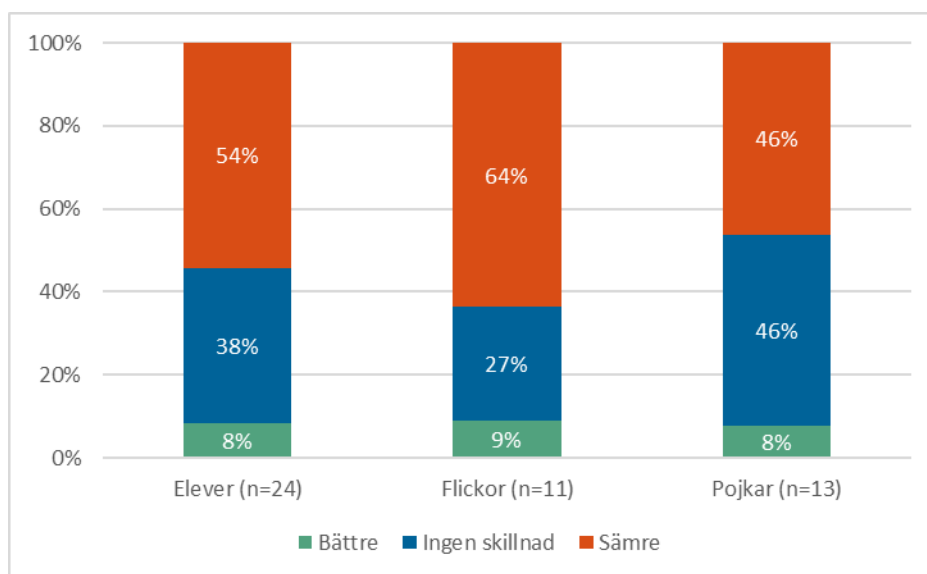

Rektorer och lärare vid de allra flesta skolorna är överens om att de upplever att måendet försämrats för eleverna på språkintröduktion under fjärr-/distansundervisningen. Eleverna beskrivs till exempel ha blivit mer lågmälda och att de saknar den sociala interaktionen. Eleverna beskrivs också känna oro och stress över studierna samt att de gärna vill komma in till skolan eftersom det är ensamt att sitta hemma framför datorn hela dagen. Vissa får problem med att hålla struktur kring mat och sömn. Personalen från elevhälsan vid flera skolor instämmer i att måendet bland språkintröduktionseleverna har påverkats till det sämre under covid-19-pandemin. Språkintröduktionselever har ett större behov av att vara i skolan och har i många fall försvårande studiemiljö i hemmet. För de elever vars mående påverkats negativt av pandemin har skolorna ofta använt möjligheten att låta dem komma in på närundervisning eller delta i undervisning på distans från skolans lokaler. Då blir det lättare för till exempel mentorer och elevcoacher att hålla kontakten med eleverna. Eleverna kan också ta kontakt med elevhälsan om de känner behov av det och elevhälsan är enligt lärarna lättillgängliga. Även lärarna kan kontakta elevhälsan om de uppmärksammar att någon elev är i behov av insatser från dem.

På ett fåtal skolor uppfattar inte personalen att elevernas mående har försämrats under fjärr-/distansundervisningen.

Drygt hälften av eleverna uppger att de mår sämre vid fjärr-/distansundervisning. Nära hälften anger att det inte är någon skillnad eller bättre. Av flickorna svarar två tredjedelar att de mår sämre när undervisningen är på distans, nära hälften av pojkarna svarar på motsvarande sätt. Flickorna uppger således i något större utsträckning att de mår sämre när undervisningen är på distans. Det är dock viktigt att notera att det är få respondenter i de båda grupperna.

Elevdiagram 5. Tycker du att du mår bättre eller sämre när undervisningen är på distans?

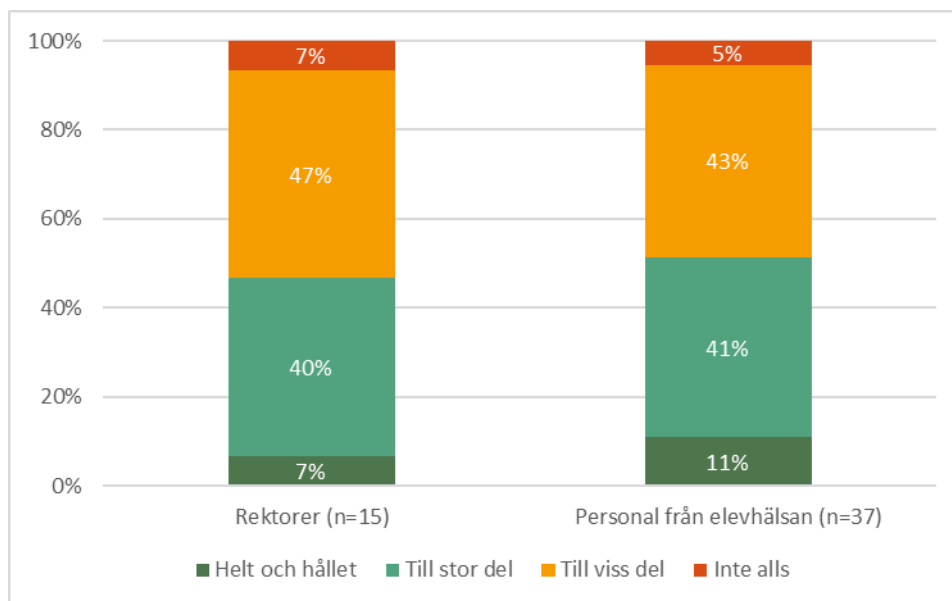

Flera elever berättar att måendet har påverkats negativt på grund av covid-19-pandemin. Många beskriver att de känner av ensamhet och isolering under perioderna av undervisning på distans. Några ger exempel på att de blir stressade under fjärr-/distansundervisningen, det har blivit svårt att prioritera, strukturera och fokusera på studierna. Några elever bekräftar bilden av att det blivit svårare med strukturen kring mat och sömn. Det finns också elever som beskriver att det inte varit någon skillnad angående måendet under fjärr-/distansundervisningen. Några menar att det varit så korta perioder med undervisning på distans att det inte påverkat måendet så mycket.

Flera uppger att elevernas synpunkter delvis tas till vara och att insatser delvis möter elevernas behov

Omkring hälften av rektorerna respektive av personalen från elevhälsan menar att elevernas synpunkter till viss del eller inte alls tas tillvara vid planering av hälsofrämjande insatser vid fjärr-/distansundervisning. Omkring hälften av rektorerna respektive av personalen från elevhälsan uppger å andra sidan att elevernas synpunkter tas till vara till stor del eller helt och hållet.

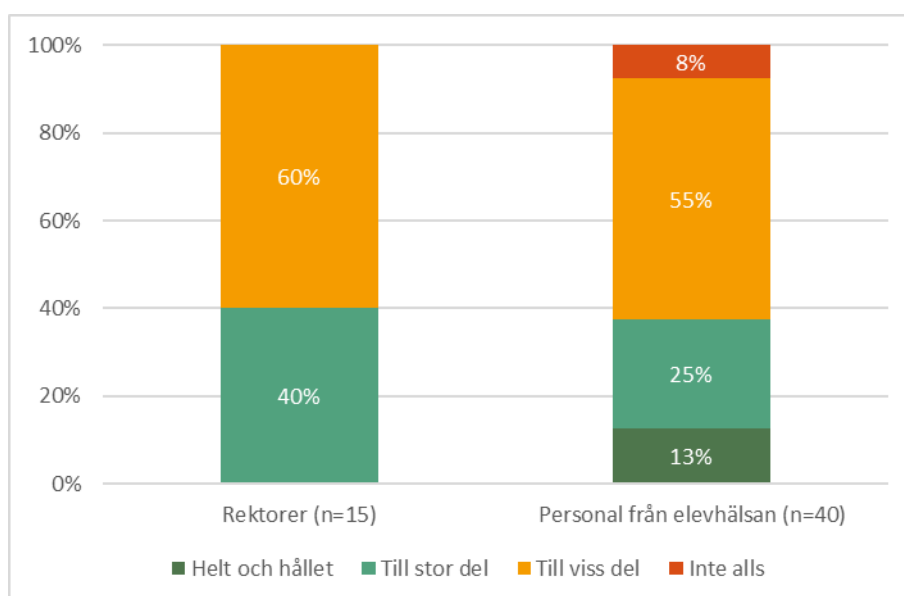
Skoldiagram 20. I vilken utsträckning tas elevernas synpunkter tillvara vid planeringen av hälsofrämjande insatser när undervisningen bedrivs på distans?

När det gäller huruvida skolans förebyggande och hälsofrämjande insatser möter elevernas behov vid fjärr-/distansundervisning menar över hälften av rektorerna respektive av personalen vid elevhälsan att de till viss del eller inte alls gör det.

Mindre än hälften av rektorerna respektive av personalen vid elevhälsan anger att insatserna möter elevernas behov till stor del eller helt och hållet.

Skoldiagram 21. I vilken utsträckning möter skolans förebyggande och hälsofrämjande insatser elevernas behov när undervisningen bedrivs på distans?

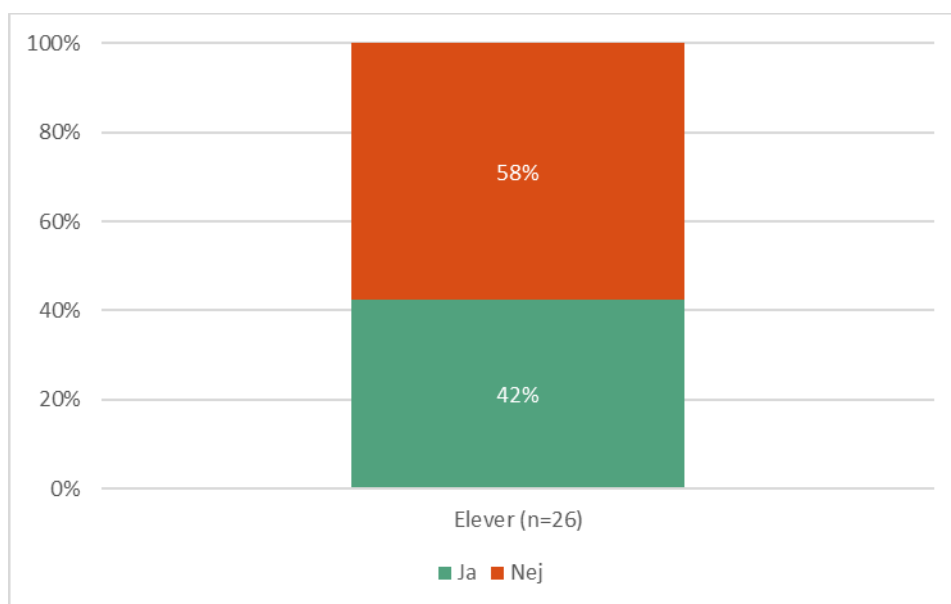
Rektorer och personal från elevhälsan vid ett flertal skolor beskriver att information om elevhälsan tillgängliggjorts för eleverna på språkintrödningskanaler via olika kanaler. Personal från elevhälsan på en skola berättar till exempel att det har varit svårt

att hålla digitala ostörda samtal med eleverna, det har varit lättare att genomföra samtalen de dagar eleverna varit på plats i skolan. Vid några skolor beskriver rektor och personal från elevhälsan att inga särskilda förebyggande och hälsofrämjande insatser planerats eller genomförts för eleverna på språkintrödn under perioden med fjärr-/distansundervisning. Elevhälsan har inte vidtagit några uppsökande insatser.

Vid flera skolor har det främst varit mentorer, lärare eller till exempel elevcoacher som haft närmast kontakt med eleverna. Mentorer och lärare har funnits med vid luncher och mellan lektioner då eleverna haft närundervisning för att fånga upp signaler kring elevers motivation och mående. Några lärare har tagit initiativ till att skapa tillfällen till gemensam digital matlagning ("cook-along") med eleverna. Lärare har även prövat andra sätt att skapa motivation och bryta ensamhet som till exempel digitala lekar och frågesporter. Vid några skolor har elevhälsan och lärare pratat med eleverna om vikten av att bevara sina rutiner vid fjärr-/distansundervisning. Det handlar till exempel om att sova, stiga upp på morgonen, äta frukost, klä sig, röra på sig och ta pauser under dagen. På några skolor har också ett mer aktivt arbete med elevhälsan bedrivits vad gäller till exempel elevers närvaro.

Drygt hälften av eleverna (inga större skillnader med avseende på kön) tycker inte att skolan genomför aktiviteter för att eleverna ska må bra vid fjärr-/distansundervisning. Elever vid ett par skolor ger dock exempel på att flickor och pojkar träffats digitalt i olika grupper på initiativ av personal från elevhälsan och lärare.

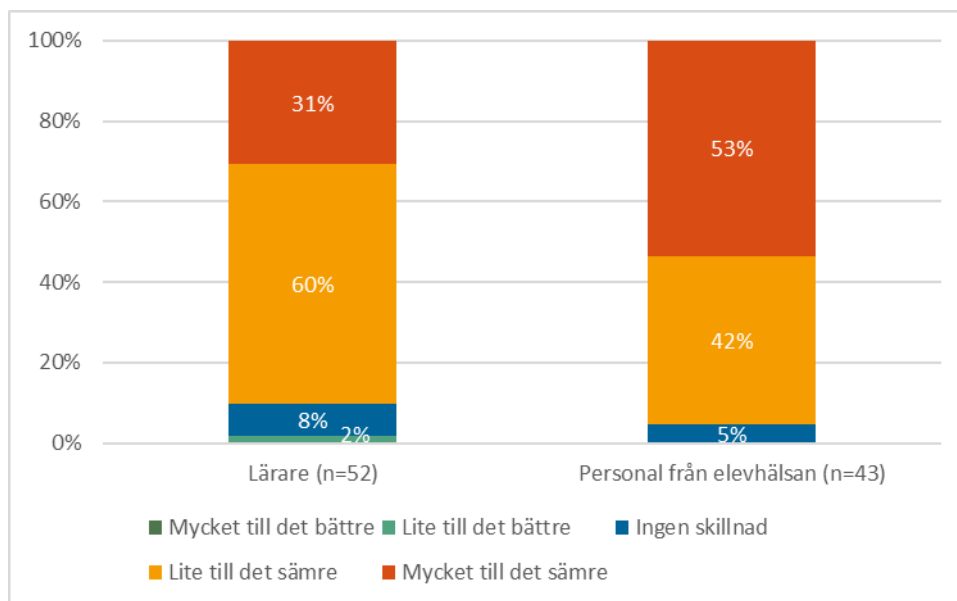
Elevdiagram 6. Tycker du att skolan (till exempel din mentor eller elevhälsan) genomför aktiviteter för att ni elever ska må bra när undervisningen är på distans?

Socialt sammanhang påverkas till det sämre – men inga sociala aktiviteter planeras på grund av risk för smittspridning

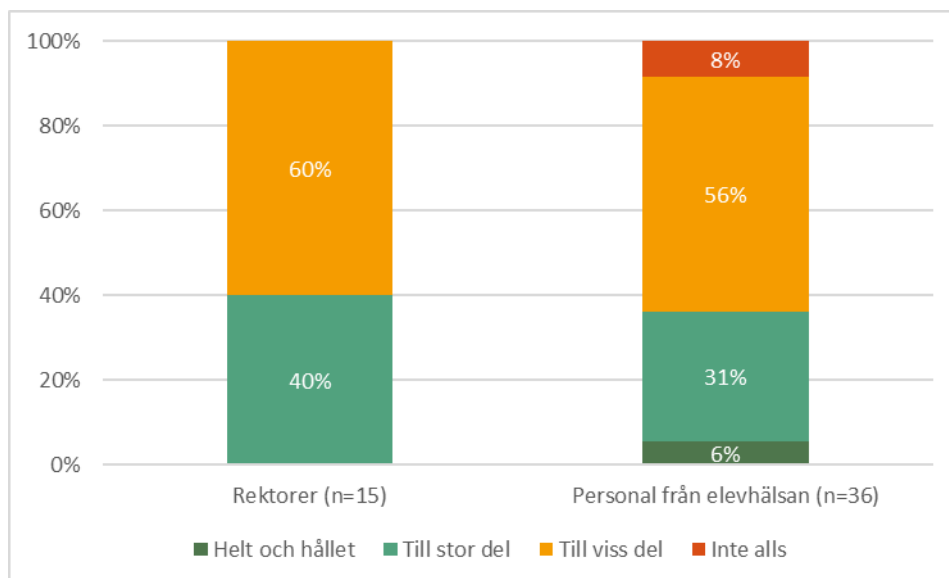
Nästan alla lärare såväl som personal från elevhälsan upplever att det sociala sammanhanget bland eleverna på skolan påverkas mycket till det sämre eller lite till det sämre av fjärr-/distansundervisning.

Skoldiagram 22. Hur upplever du att det sociala sammanhanget bland eleverna på skolan överlag påverkas av att undervisningen bedrivs på distans?

Över hälften av rektorerna respektive av personalen från elevhälsan anger att skolan till viss del eller inte alls arbetar för att ge eleverna sammanhang och stärka deras sociala interaktion vid fjärr-/distansundervisning. Mindre än hälften av rektorerna respektive av personalen från elevhälsan menar att skolan arbetar för det till stor del eller helt och hållet.

Skoldiagram 23. I vilken utsträckning arbetar skolan för att ge eleverna ett sammanhang och stärka deras sociala interaktion när undervisningen bedrivs på distans?

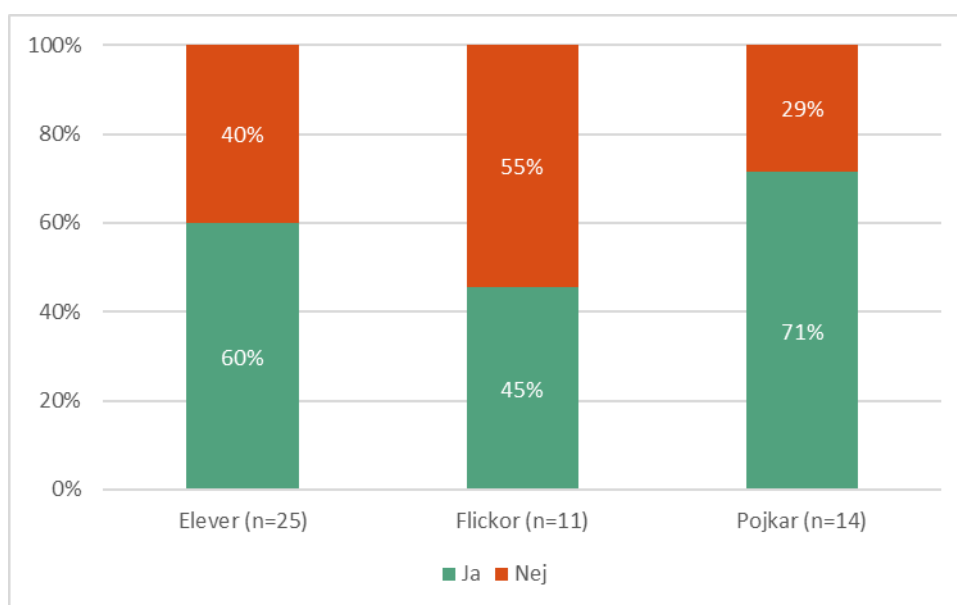

Personal från elevhälsan på en skola berättar att fjärr-/distansundervisningen kopplat till deras sociala kontakter har varit utmanande för eleverna. Skolan är för eleverna en viktig plats där de har sina sociala kontakter och befinner sig i ett socialt sammanhang. Under perioden uppger dock majoriteten av de intervjuade att

skolorna inte planerat eller genomfört några aktiviteter för eleverna utanför skoltid för att stärka deras sociala sammanhang och interaktion. Ett skäl har varit att skolorna inte velat riskera ökad smittspridning. Vissa skolor har också hänvisat till kommunala fritidsaktiviteter i den mån sådana har funnits. Skolorna har också påmint eleverna om att göra aktiviteter utomhus och att hålla kontakten med varandra genom olika digitala kanaler.

Över hälften av eleverna tycker att skolan arbetar för att stärka gemenskapen bland eleverna vid fjärr-/distansundervisning. Av pojkarna tycker drygt två tredjedelar att skolan arbetar för att stärka gemenskapen, medan mindre än hälften av flickorna svarar på motsvarande sätt. Flickorna uppger således i något mindre utsträckning att de tycker att skolan arbetar för att stärka gemenskapen bland eleverna när undervisningen är på distans. Det är dock viktigt att notera att det är få respondenter i de båda grupperna.

Elevdiagram 7. Tycker du att skolan arbetar för att stärka gemenskapen bland er elever när undervisningen är på distans?

Några skolor har, enligt eleverna, initierat promenader för att eleverna ska komma utomhus. Eleverna vid dessa skolor berättar att lärarna uppmuntrat dem till att gå ut och promenera eller spela spel med varandra online.

Vid andra skolor beskriver eleverna att skolorna inte arbetat för att stärka gemenskapen mellan eleverna när undervisningen är på distans. Eleverna uttrycker dock önskemål om att skolorna skulle stödja olika sätt för att eleverna skulle kunna träffa varandra och umgås via digitala kanaler eller utomhus på annat sätt, även under lektionsfri tid när undervisningen är på distans.

Avslutande diskussion

Denna distansinspektion har fångat en bild av gymnasieskolans språkintruktionsprogram i perioder av fjärr-/distansundervisning under vårterminen 2021. Det är viktigt att påminna om att Skolinspektionens bild av situationen har hämtats från 16 gymnasieskolor. Urvalet i distansinspektionen är med andra ord relativt begränsat och inte slumpmässigt.²¹ Resultaten kan därmed inte ge en nationell bild av förhållandena kring fjärr-/distansundervisning på språkintruktionsområdet. Resultaten kan ändå utgöra ett viktigt underlag och belysa såväl utmaningar som framgångsrika arbetssätt i en situation där undervisningen delvis bedrivs som fjärr-/distansundervisning. Kompletterande utsagor från rektorer, lärare, personal från elevhälsan, studie- och yrkesvägledare samt elever har givit en bred och värdefull bild av hur undervisning på distans fungerat för elever på språkintruktionsområdet. I ett par fall har distansinspektionen lett till signaler om fortsatt uppmärksamhet inom ramen för Skolinspektionens tillsyn. Genom att sprida erfarenheter och exempel hoppas Skolinspektionen kunna bidra med lärdomar även till skolenheter som inte granskats.

Fortsatta utmaningar för eleverna vid undervisning på distans - återgång till mer närundervisning har förbättrat mående och lärande

Vårterminen 2021 har inneburit att elever på språkintruktionsområdet i allt högre grad kunnat återvända till närundervisning. Många elever har i denna distansinspektion varit tydliga med att de allra helst vill komma tillbaka till skolan och att närundervisningen fungerar bättre för dem. Över hälften av eleverna säger att det över lag fungerar ganska dåligt eller mycket dåligt att ha undervisning på distans. Trots det så har eleverna på språkintruktionsområdet i olika omfattning behövt delta i undervisning på distans. För eleverna på språkintruktionsområdet har de utmaningar som tidigare är kända i undervisning på distans fått än mer långtgående konsekvenser. Det finns risk för att eleverna på språkintruktionsområdet kan ha jämförelsevis mer utmanande hemförhållanden såsom trångboddhet, mindre stöd från vårdnadshavare och sämre tekniska förutsättningar i hemmet och därför drabbas hårdare av de utmaningar som kan återfinnas i undervisningen på distans. Att få återgå till närundervisning beskrivs som avgörande för att få områden som kunskapsutveckling, motivation och mående att fungera bättre.

Fjärr-/distansundervisningen har varit försvårande för elevers möjligheter att förstå och få förklaringar kring undervisningens innehåll. Detta konstaterades också i en

²¹ Urvalet för denna distansinspektion bygger på gymnasieskolor som har registrerat språkintruktionsprogram. Totalt har 65 gymnasieskolor med språkintruktionsprogram tillfrågats om att delta i distansinspektionen. Distansinspektionen strävade efter att omfatta 20 gymnasieskolor. En stor andel av de tillfrågade gymnasieskolorna angav att de enbart hade haft närundervisning för elever på språkintruktionsområdet under våren 2021. Av de 65 tillfrågade gymnasieskolorna uppgav 16 gymnasieskolor att de delvis hade undervisning på distans under vårterminen 2021 och accepterade därtill att delta i distansinspektionen. Skälen för att helt eller delvis övergå till fjärr-/distansundervisning har varit beroende av olika lokala förutsättningar, som till exempel hög smittspridning.

distansinspektion inför höstterminen 2020.²² Omkring hälften av tillfrågade rektorer och lärare i denna distansinspektion, genomförd under vårterminen 2021, tror att en minskad andel elever får godkända betyg för årskurs 9 på språkintröduktion vid fjärr-/distansundervisning. Skolinspektionen har tidigare noterat att eleverna primärt behöver ges extra stöd för att ta igen utebliven progression i lärandet.²³ Här behöver skolorna nu försäkra sig om att eleverna framdeles kompenseras för utebliven eller hämrad kunskapsutveckling som kommer av att de inte haft tillräcklig tillgång till god arbetsmiljö och stöd vid fjärr-/distansundervisningen.

Många rektorer och lärare har i denna distansinspektion angivit att undervisning på distans överlag också fungerar dåligt för elever med särskilt utmanande omständigheter på språkintröduktion. Främst handlar det om elever med svag motivation. Närundervisningen har således varit ett sätt att fånga upp elever med sviktande motivation eller mående. Fjärr-/distansundervisning för elever på språkintröduktion har helt enkelt varit mycket utmanande och många skolor har mött problemen genom att återgå till närundervisning. Vid sidan av att i allt större utsträckning återgå till närundervisning handlar det fortsättningsvis om att vidareutveckla kvaliteten i undervisningen med hjälp av de digitala verktyg och de förändrade arbetsätt som prövats under perioden av fjärr-/distansundervisning. Mycket talar för att skolorna, under rektors ledning, kan fortsätta att ta tillvara erfarenheter från perioden av fjärr-/distansundervisning för att även fortsättningsvis utveckla kvaliteten i undervisningen på distans. Till exempel kring struktur, återkoppling och andra sätt för elever att visa sina kunskaper. En utveckling som skulle kunna vara gynnsam att vidhålla även i en tid av mer närundervisning. Det handlar också om att ha en beredskap för att elever eller hela klasser periodvis kan behöva återgå till undervisning på distans vid symptom eller smitta och att detta inte får påverka elevernas lärande negativt.

Elevernas muntliga språkutveckling och möjlighet till interaktion har försämrats vid undervisning på distans

Många rektorer, lärare och elever uppger att elevernas muntliga språkutveckling (att tala svenska) har påverkats till det sämre av undervisningen på distans. Försvärande faktorer i fjärr-/distansundervisningen har stark påverkan på just språkutvecklingen. Motsvarande resultat framkom i Skolinspektionens rapport om undervisning på distans för sfi-elever på kommunal vuxenutbildning. Där angav många elever att de framför allt önskar mer tid för att träna på och praktisera sina kunskaper i "verkligheten" och tid till att öva sig att tala svenska. Eleverna saknade de positiva effekter som de menar kommer med fysiska möten.²⁴ Många uppger också att möjligheterna till stöd och hjälp med att lära sig svenska blir sämre vid fjärr-/distansundervisning. Att språkutvecklingen fått stå tillbaka för eleverna på språkin-

²² Skolinspektionen (2020). *Gymnasieskolors utmaningar inför höstterminen 2020: Uppföljning utifrån samtal med 144 rektorer*. (dnr 2020:3264). 2020-09-16, s. 4-5, 10.

²³ Skolinspektionen (2020). *Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 225 gymnasieskolor*. (dnr 2020:4850). 2020-12-16, s. 15.

²⁴ Skolinspektionen (2021). *Fjärr-och distansundervisning vid kommunal vuxenutbildning. Iakttagelser baserade på intervjuer med rektorer och elever från 54 verksamheter under covid-19-pandemin*. (dnr 2020:9019), s. 3 ff.

troduktion under perioden av fjärr-/distansundervisning riskerar att få konsekvenser för elevernas möjligheter att gå vidare till andra studier eller för att etablera sig på arbetsmarknaden. Ytterligare arbete, under ledning av rektor, behövs för att fortsätta finna vägar till att utveckla undervisningens kvalitet när det gäller framför allt elevernas muntliga språkutveckling och aktiva deltagande vid undervisning på distans. Genom utbyte av erfarenheter inom och mellan skolor kan nya arbetssätt utvecklas för att utveckla undervisningen på distans.

Skolan är så mycket mer än bara undervisning

För kanske framför allt elever på språkintröduktion är skolan inte bara undervisning. Skolan är nyckeln till det svenska språket, till sammanhang och social samvaro. Många elever uttrycker tydligt i distansinspektionen att de vill tillbaka till skolan och att skolans personal (mentorerna, lärarna med flera) är uppskattade och viktiga för dem.

I distansinspektionen framträder också mentorerna, lärarna och elevstödjande personals viktiga roll som närmaste kontaktyta mellan elever och skola. Distansinspektionen innehåller flera beskrivningar av engagerade insatser från skolpersonal för att öka närvaro och motivation hos eleverna i tider av fjärr-/distansundervisning. Vid undervisning på distans framträder att engagerad skolpersonal fungerar som en tydlig stabilitet för eleverna på språkintröduktion. Engagemang för elever och för undervisningens kvalitet kräver rektors och skolans strukturerade stöd så att ansvaret inte enbart vilar på eldsjälarna i verksamheten. Det finns risk för både sårbarhet och olikvärdigt stöd till eleverna om inte rektor tar ett övergripande ansvar för att skolan har väl uppbyggda strukturer som skapar gynnsamma förutsättningar för såväl elever som skolans personal.

Många elever beskriver att motivationen och mående har påverkats till det sämre av undervisningen på distans. Flera elever på språkintröduktion berättar också om en försvårande studiemiljö i hemmet (till exempel trångboddhet). Studiemiljön i hemmet som en utmanande faktor i undervisningen på distans uppmärksammades även till exempel under 2020 i ett par av Skolinspektionens distansinspektioner om gymnasieskolornas undervisning på distans.²⁵ Elevgruppen på språkintröduktion har en dubbel sårbarhet vid undervisning på distans kopplat till såväl sämre studiemiljö i hemmet som ett stort behov av stöd från lärarna.²⁶ Några rektorer och nära en fjärdedel av lärarna tror att andelen elever som avslutar sina studier i förtid på språkintröduktion ökar när undervisningen är på distans vilket riskerar leda till försämrade möjligheter till integration och etablering på arbetsmarknaden. En viktig aspekt i detta sammanhang är också att eleverna på språkintröduktion ges sammanhållen vägledning kring framtida studie- och yrkesval, bland annat för att bibehålla motivationen. För detta behöver skolans personal samverka. Lärarna behöver också ges utrymme att ytterligare utveckla och ta tillvara erfarenheter från fjärr-/distansundervisningen som fortsättningsvis kan stärka kvaliteten även i närundervisningen.

²⁵ Skolinspektionen (2020). *Gymnasieskolornas distansundervisning under covid-19 pandemin: Skolinspektionens centrala iakttagelser efter intervjuer med rektorer*. (dnr 2020:3264). 2020-06-25, s. 25.

²⁶ Skolinspektionen (2020). *Gymnasieskolornas utmaningar inför höstterminen 2020: Uppföljning utifrån samtal med 144 rektorer*. (dnr 2020:3264). 2020-09-16, s. 12.

Skolinspektionen vill betona vikten av att

När eleverna på språkintröduktion nu återvänder till närundervisning vill Skolinspektionen lyfta fram några viktiga perspektiv att vara uppmärksam på. Skolorna behöver ta tillvara erfarenheterna från undervisningen på distans även i en tid då skolorna kan återgå till undervisning på plats i skolans lokaler. Det är även viktigt att ha en beredskap och fortsatt uppmärksamhet på dessa perspektiv i det fall ett lokalt smittläge föranleder att eleverna återigen behöver ta del av undervisning på distans.

- Skolan behöver skaffa sig en tydlig och differentierad bild av vilka behov och utmaningar som eleverna på språkintröduktionsprogrammet har kopplat till fjärr-/distansundervisningen. Rektor och skolans personal behöver tillsammans föra en dialog kring hur skolan kan anpassa undervisningen på distans och stödjä eleverna på språkintröduktion utifrån framkomna behov och utmaningar. Rektor behöver skapa förutsättningar för och stödjä lärarna så att de kan bedriva undervisning på distans med god kvalitet för att säkra elevers progression i lärandet samt för att kompensera för eventuellt utebliven progression.
- Rektor behöver säkerställa att elevernas individuella behov av studiehandledning på modersmålet tillgodoses, även under perioder av undervisning på distans. Rektor behöver kontinuerligt under perioder av fjärr-/distansundervisning följa upp studiehandledningen på modersmål för att skapa förutsättningar för en god planering och ett gott genomförande av undervisningen. Rektor behöver se till att studiehandledningen anpassas efter den enskilda elevens behov av studiehandledning så att det inte görs generella lösningar.
- Läraren behöver skapa goda möjligheter till interaktion och språkutveckling i undervisningen på distans, anpassade efter de olika språkliga förutsättningarna och behoven hos eleverna. Tekniska lösningar behöver användas på ett strategiskt sätt för att underlätta kommunikation och samarbete samt för att ge eleverna möjlighet att ta del av varandras tankar och att lära av varandra. Det behöver finnas en variation i lektionsupplägget där den språkliga förmågan övas på olika sätt. Lärarna behöver ta del av och omsätta ny kunskap kring hur undervisningen på distans kan anpassas för elevgruppen.
- Studie- och yrkesvägledare behöver samarbeta med lärare på språkintröduktion för att proaktivt fånga upp de funderingar och den eventuella oro som eleverna kan ha för sin framtid och hur dessa kan ha påverkats av covid-19-pandemin och perioder av fjärr-/distansundervisning. Vägledande insatser behöver ske på såväl grupp- som individnivå och tillgängliggöras genom en rad olika kanaler och kommunikationssätt. Vägledningen ska ge eleverna kunskap om alternativa utbildningsvägar och bidra till att eleverna får hjälp att hitta tillbaka till sin studiemotivation, i den händelse att den har påverkats negativt under perioder av fjärr-/distansundervisning och situationen kring covid-19-pandemin.

- Elevhälsan behöver arbeta aktivt och uppsökande för att ta reda på hur eleverna mår, med hänsyn till situationen med fjärr-/distansundervisning och de särskilda utmaningar som detta kan ha inneburit för elevgruppen. I detta arbete behöver olika roller och kompetenser (elevhälsan, lärare, mentorer och eventuella resurspersoner) ges förutsättningar att samverka samt möjlighet att lägga om sitt arbete så att det i större utsträckning sker digitalt och anpassas till språkintröktionslevers förutsättningar. Elevhälsans alla kompetenser bör involveras och göras tillgängliga även digitalt för eleverna under pandemin för att motverka den negativa påverkan som fjärr-/distansundervisning kan ha.
- Skolan behöver ha en medveten strategi för att skapa sociala kontakter och arenor såväl kopplade till som utanför själva skolarbetet, till exempel på raster och vid lunchen. Exempel på aktiviteter som Skolinspektionen tagit del av i tidigare distansinspektioner är att skapa rutiner för att kunna äta lunch ihop på distans. Ett annat exempel är att de digitala mötesrummen hålls öppna under raster så att eleverna kan vara tillsammans även i anslutning till lektionstid. Detta för att ge eleverna större möjlighet till social gemenskap för att främja till exempel motivation, mående och språkutveckling.

Bilaga

Om urval och genomförande

Olika former av undervisning på distans

Förordning (2020:115) om utbildning i vissa skolformer i skolväsendet vid spridning av viss smitta, ger huvudmännen möjlighet att under vissa i förordningen angivna förutsättningar, dels låta eleverna få fjärrundervisning (till exempel via Skype/Teams), dels undervisning på distans där eleverna och lärarna är åtskilda i tid och rum (till exempel genom hemuppgifter eller förinspelade föreläsningar) samt att ändra lärotiderna för eleverna.²⁷ Förordningens och skollagens definitioner²⁸ överensstämmer inte helt. I förordningen används inte begreppen fjärr- eller distansundervisning, utan endast undervisning där läraren och eleven är åtskilda i rum men inte i tid, eller är åtskilda i både rum och tid.

Med undervisning avses kortfattat målstyrda lärprocesser under ledning av lärare. Det innebär att alla elever har lagstadgad rätt till ett lägsta antal undervisningstimmar som ska genomföras under ledning av lärare. För att en aktivitet ska klassas som undervisning måste en lärare ha det övergripande ansvaret för det som ska göras.²⁹

När förordning (2020:115) om utbildning i vissa skolformer i skolväsendet vid spridning av viss smitta tillämpas, räknas undervisning som innebär att lärare och elever har möjlighet att interagera i realtid som vanlig närundervisning. En timmes fjärrundervisning motsvarar en timmes närundervisning. När det gäller undervisning på distans som inte sker i realtid har huvudmannen möjlighet att bedöma och besluta hur många undervisningstimmar den sortens undervisning på distans ska anses motsvara.³⁰ Hur huvudmännen ska göra denna bedömning ges dock ingen vägledning till i förordningsmotiven.

Begrepp

Skolinspektionens distansinspektion avser den fjärr-/distansundervisning som bedrivs enligt förordning (SFS 2020:115) om utbildning i vissa skolformer i skolväsendet vid spridning av viss smitta. Distansinspektionen omfattar alltså all undervisning som bedrivs på distans på språkintröduktion, såväl undervisning där lärare och elever är åtskilda i rum men inte i tid (fjärrundervisning) som undervisning där de är åtskilda i både rum och tid (distansundervisning).

De intervjuade i distansinspektionen gör sällan en distinkt åtskillnad mellan fjärrundervisning och undervisning på distans och ofta används begreppet distansundervisning för att beteckna såväl fjärr- som distansundervisning. Av det skälet särskiljs

²⁷ Förordning 2020:115 2,5-7 §§.

²⁸ 1 kap. 3 § skollagen (2010:800). Med fjärrundervisning menas enligt skollagen en interaktiv undervisning som bedrivs med informations-och kommunikationsteknik där elever och lärare är åtskilda i rum men inte i tid. Distansundervisning är interaktiv undervisning som bedrivs med informations-och kommunikationsteknik där elever och lärare är åtskilda både i rum och i tid.

²⁹ 1 kap. 3 § skollagen (2010:800) och prop. 2009/10:165 s. 217 f. och 633.

³⁰ Förordningsmotiv Förordning om utbildning i vissa skolformer i skolväsendet vid spridning av viss smitta, FM 2020:1, s. 6.

inte dessa former i denna promemoria. Många skolor tillämpar en så kallad blandad undervisning med inslag av både fjärr-och distansundervisning, ibland även i kombination med närundervisning. I denna promemoria används i regel begreppen *fjärr-/distansundervisning* och *undervisning på distans* som samlingsnamn för undervisning med fjärr-och/eller distansinslag. Med *närundervisning* menas undervisning i skolans lokaler där såväl elever som lärare närvarar.

I promemorian används begreppet litteracitet, en närmare beskrivning av begreppet ges i Skolverkets modul *Grundläggande litteracitet för nyanlända elever*: "... begreppet *litteracitet* är ett läsande och skrivande som kännetecknas av kommunikation och begriplighet och som alltid är inbäddat i sociala praktiska situationer. En sådan social litteracitetspraktik kan till exempel innebära att göra inlägg på sociala medier, tolka reklambudskap eller läsa texter i en lärobok. Precis som det engelska begreppet *literacy* avser det svenska begreppet *litteracitet* mer än att enbart vara läs- och skrivkunnig i ett formellt skolsammanhang. Förutom läsande och skrivande ingår att förstå och kunna använda ett formellt muntligt språk (som lärarens eller en nyhetsuppläsares) och självklart att förutom vanliga verbala (skrivna) texter även kunna tolka och kommunicera med bilder och symboler i de allt vanligare visuella och multimodala texter som vi omges av i dagens digitaliserade samhälle. I begreppet text inkluderar vi allt som kan läsas i olika medier, inte bara ord utan även symboler, illustrationer, bilder, film, musik, teater, dans och andra uttrycksformer. Kunskap om vad som kännetecknar olika typer av texter och deras funktion är en viktig del av läsningen. Att vara litterat är, som vi ser det, också att kunna och våga vara aktiv i de litteracitetspraktiker man vill och behöver vara en del av."³¹

Tillvägagångssätt

Myndighetens distansinspektioner har formen av en lärande och framåtsyftande granskning som bygger på respondenternas egna bedömningar av hur arbetet har fungerat. Alla skolenheter som granskas får efter slutförd distansinspektion en skriftlig återkoppling och i förekommande fall även rekommendationer från Skolinspektionen. Hur de väljer att arbeta med rekommendationerna är upp till skolenheterna och därför sker ingen uppföljning. Myndighetens förhoppning är att den skriftliga återkopplingen ska ge de skolenheter som granskats vägledning i det fortsatta arbetet.

Anledningen till att distansinspektionerna inte är lika djupgående och utredande som ordinarie inspektion är att myndigheten vill undvika att belasta skolenheterna i det ansträngda läge som covid-19-pandemin innebär. Ett centralt syfte med att sammanställa iakttagelserna från distansinspektionerna i en promemoria är att sätta respondenternas svar i ett sammanhang. Skolinspektionen kan därmed bidra med positiva exempel och ett lärande för hur fjärr-/distansundervisning kan bedrivas med god kvalitet och på ett sätt som främjar elevers lärande, motivation och engagemang även till skolenheter som inte granskats.

³¹ Franker, Q. (2016). *Grundläggande litteracitet för nyanlända ungdomar*. s. 3. Skolverkets lärportal. Modul: Grundläggande litteracitet för nyanlända elever. Del 1: Grundläggande litteracitet för nyanlända ungdomar. Tillgänglig via < <https://larportalen.skolverket.se/> >.

Urval

Urvalet för denna distansinspektion bygger på gymnasieskolor som har registrerat språkintröduktion som program. Skolenheter som har språkintröduktion har sorterats bort i de tidigare distansinspektionerna som genomförts på gymnasieskolan till förmån för denna distansinspektion.

Urvalet omfattar skolor från en variation³² av kommuntyper, utifrån SKRs kommunindelning, som samtliga hade eller hade haft viss (minst en dag i veckan eller motsvarande omfattning) fjärr-/distansundervisning på språkintröduktion under vårterminen 2021. Kontrollen för vilken omfattning av fjärr-/distansundervisning skolorna hade/hade haft på språkintröduktion gjordes av utredarna direkt i kontakten med skolorna. Denna distansinspektion omfattar således gymnasieskolor som av olika skäl har fattat beslut om att undervisning inom språkintröduktion helt eller delvis skulle ske på distans under *vårterminen 2021*.³³ Alla skolenheter i urvalet har en offentlig huvudman. Detta beror på att en klar majoritet av alla skolenheter med språkintröduktion har en offentlig huvudman.

Totalt har 65 gymnasieskolor med språkintröduktion tillfrågats att delta i distansinspektionen. En stor andel av de tillfrågade gymnasieskolorna angav att de enbart hade haft närundervisning för elever på språkintröduktion under våren 2021. Av de 65 tillfrågade gymnasieskolorna uppgav 16 gymnasieskolor att de delvis hade undervisning på distans under vårterminen 2021 och accepterade därtill att delta i distansinspektionen.³⁴ Urvalet i denna distansinspektion är därmed inte slumpmässigt och ett avgörande kriterium för att ingå var att hela eller delar av undervisningen på språkintröduktion bedrivits på distans vid något tillfälle under vårterminen 2021. Resultaten kan därmed inte ge en nationell bild av förhållandena kring undervisningen på distans på språkintröduktion.

Intervjuer och enkäter

I denna distansinspektion intervjuades elever på språkintröduktion, rektorer, lärare på språkintröduktion, personal från elevhälsan samt studie- och yrkesvägledare. På alla deltagande skolor intervjuades lärare som undervisar i svenska som andraspråk, därtill intervjuades även andra ämneslärare på många skolor. På nästan hälften av skolorna intervjuades även studiehandledare på modersmål. Av de elever som intervjuades hade drygt hälften gått på språkintröduktion i mer än 1 år vid tillfället för distansinspektionen. Nära hälften av alla intervjuade elever definierade sig som flickor och drygt hälften definierade sig som pojkar.

Intervjuerna har skett via videosamtal eller per telefon. Elevintervjuerna genomfördes som gruppintervjuer via videosamtal som avslutades med att var och en av eleverna muntligt fick besvara ett antal skattningsfrågor. Övriga respondenter fick möjlighet att besvara ett antal frågor i en enkät via en webblänk.

³² Variation av tre olika kommuntyper: (1) storstäder och storstadsnära kommuner, (2) större städer och kommuner nära större stad, (3) mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner (enligt SKRs kommunindelning).

³³ Skäl för att helt eller delvis övergå till fjärr-/distansundervisning kan till exempel vara olika lokala förutsättningar, som till exempel hög smittspridning.

³⁴ Ytterligare några skolor av de 65 tillfrågade har också haft undervisning på distans under delar av vårterminen, men tackat nej till att delta.

Frågorna i distansinspektionen avsåg nuläget och relaterade till fjärr-/distansundervisningen.³⁵

Till grund för promemorian ligger en kvalitativ analys av de 16 skriftliga återkopplingar som verksamheterna fått samt en sammanställning av respondenternas svar på enkät-/skattningsfrågorna.

³⁵ I de fall undervisningen inte bedrevs på distans vid den aktuella tidpunkten instruerades eleverna att svara på frågorna utifrån hur det var när så var fallet.